

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Jazyková a literární kultura

Rétorické dovednosti průvodců na vybraných českých zámcích
Bakalářská práce

Autor: Karolína Zikmundová

Program: B7310 Fiologie

Obor: Jazyková a literární kultura

Vedoucí práce: PhDr. Lukáš Zábranský, Ph.D.

Oponent práce: PhDr. Jiří Zeman, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Karolína Zikmundová

Studium: P17P0167

Studijní program: B7310 Filologie

Studijní obor: Jazyková a literární kultura

Název bakalářské práce: **Rétorické dovednosti průvodců na vybraných českých zámcích**

Název bakalářské práce AJ: Rhetorical skills of guides on selected Czech castles

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

V bakalářské práci se autor zaměří na rétorické dovednosti průvodců působících na jim vybraných českých zámcích. V prvních kapitolách bakalářské práce budou definovány pojmy z oblasti rétoriky od historie až po současnost. Dále se autor bude zabývat pojmy řečové kultury, fonetiky a ortoepie vztahující se k následné analýze a také rozebere všeobecné aspekty nutné k veřejným projevům. Dále se autor zaměří i na samotnou historii průvodcovské činnosti. V teoretické části bude dále představovat i samotnou činnost průvodců a bude porovnávat jejich rétorické dovednosti pomocí dotazníku, jim vytvořeným. Budou zkoumány jak silné, tak slabé stránky projevu, ale především jejich znalost z oblasti rétoriky. Práce také využije současné poznatky a metodiku z oboru rétoriky a ortoepie. Součástí bakalářské práce bude i projekt, vztahující se k autorovým osobním zkušenostem v tomto oboru činnosti. Klíčová slova: české zámky, průvodci, rétorické dovednosti, atraktivita, prohlídkové okruhy

LOTKO, Edvard. Kapitoly ze současné rétoriky. 2. vyd., aktualiz. a rozš. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. ISBN 80-244-0796-5. ŠPAČKOVÁ, Alena. Moderní rétorika: jak mluvit k druhým lidem, aby nám naslouchali a rozuměli. 3., dopl. vyd. Praha: Grada, c2009. Poradce pro praxi. ISBN 978-80-247-2965-7. KRAUS, Jiří. Rétorika a řečová kultura. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0898-7. KRAUS, Jiří. Rétorika a řečová kultura. Vyd. 2., dopl. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1829-6. POKORNÁ, Jaroslava a Milena VRÁNOVÁ. Přehled české výslovnosti: logopedická a ortoepická cvičení pro dospělé. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-169-3.

Garantující pracoviště: Katedra českého jazyka a literatury,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Lukáš Zábranský, Ph.D.

Oponent: PhDr. Jiří Zeman, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 14.12.2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod dohledem vedoucího bakalářské práce PhDr. Lukáše Zábranského, Ph.D., samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu

V Hradci Králové dne:

Podpis:

Poděkování

V první řadě bych ráda poděkovala doktorovi filozofie Lukášovi Zábranskému za odborné vedení mé práce a především za cenné rady, které výrazně přispěly ke vzniku této bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat všem respondentům, také správě Národního památkového ústavu za ochotu, čas a potřebné informace k výzkumnému šetření. V neposlední řadě bych ráda poděkovala své rodině za trpělivost a podporu.

Anotace:

ZIKMUNDOVÁ, Karolína. *Rétorické dovednosti průvodců na vybraných českých zámcích*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2020. 88 s.
Bakalářská práce

Bakalářské práce se zabývá rétorickými dovednostmi průvodců na vybraných českých zámcích. V úvodní kapitole teoretické části je vymezena rétorika z hlediska historického vývoje. Navazují následující kapitoly, které definují důležité pojmy pro rétoriku. V následujících kapitolách je rozebírána výslovnost, druhy projevů, modulaci a druhy komunikace. Závěr teoretické části představuje samotnou průvodcovskou činnost, její historii a metodiku důležitou pro každého průvodce. Praktická část práce je realizována pomocí kvantitativního výzkumného šetření. Prezентuje výsledky, které vznikly z dotazníkového šetření, ve kterém autor zjišťuje rétorické dovednosti průvodců na vybraných šesti českých zámcích, Mnichovo Hradiště, Sychrov, Opočno, Červená Lhota, Český Krumlov a Hluboká nad Vltavou. Poslední část bakalářské práce tvoří projektová část, která představuje popis besedy s názvem Variace pohledů na rétoriku.

Klíčová slova: rétorika, rétorické dovednosti, průvodci, české zámky, památkové objekty

Annotation:

ZIKMUNDOVÁ, Karolína. *Rhetorical skills of guides on selected Czech castles*. Hradec Králové: Pedagogical faculty, University of Hradec Králové, 2020, 88 pp. Bachelor degree thesis.

The bachelor thesis deals with the rhetorical skills of guides on selected Czech castles. The introductory chapter of the theoretical part defines the rhetoric terms of historical development. This is followed in the next chapters, which defines important concepts for the rhetoric. In the upcoming chapters it discusses pronunciation, different types of speeches, modulation and types of communication. The conclusion of the theoretical part represents the guide's work itself, its history and methodology which is important for each guide. The practical part of the work is realized by the quantitative research survey. It presents the result that came from a questionnaire survey in which he slowly finds out his rhetorical skills of the guide's on selected six Czech castles, Mnichovo Hradiště, Sychrov, Opočno, Červená Lhota, Český Krumlov and Hluboká nad Vltavou. The final part of the bachelor thesis is the project part, which introduced a description of the discussion called: Variations of the views on rhetoric.

Keywords: rhetoric, rhetorical skills, guides, Czech castles, monument objects

OBSAH

Úvod.....	1
Teoretická část.....	3
1 Rétorika.....	3
1.1 Od historie až po současnost rétoriky	5
1.1.1 Rétorika v antickém světě	5
1.1.2 Rétorika ve středověku.....	8
1.1.3 Rétorika renesance.....	8
1.1.4 Situace rétoriky v Česku od 16. do 19. století	9
1.2 Moderní rétorika	10
2 Řečnický projev a řeč těla.....	12
2.1 Druhy řečnického projevu	12
2.2 Verbální a vokální komunikace.....	17
2.3 Nonverbální komunikace.....	17
2.3.1 Mimika.....	19
2.3.2 Gestika a kinezika	19
2.3.3 Proxemika a haptika	20
2.3.4 Posturologie.....	20
3 Zvuková stránka rétorického projevu.....	21
3.1 Modulace projevu	21
3.1.1 Frázování	21
3.1.2 Intonace.....	22
3.1.3 Větný přízvuk.....	23
3.1.4 Mluvní tempo	23
3.1.5 Timbre	24
3.1.6 Dýchání (respirace).....	24
3.2 Důležitost výslovnosti v oboru rétoriky se zaměřením na ortoepii a fonetiku	25
3.2.1 Ortoepie.....	27
3.2.2 Fonetika.....	29
4 Průvodcovská činnost.....	31
4.1 Historie průvodcovské činnosti	31
4.2 Metodika průvodcovské činnosti	33
Praktická část.....	35
5 Výzkumná část.....	35

5.1	Cíl výzkumu.....	37
5.2	Metodologie výzkumné části bakalářské práce	37
5.3	Předvýzkum a hypotézy.....	38
5.4	Zhodnocení výzkumné části	40
5.5	Vyhodnocení hypotéz.....	57
5.6	Shrnutí výsledků	58
6	Projekt bakalářské práce	61
6.1	Představení projektu	61
6.2	Harmonogram kulturního projektu	63
6.3	Kalkulace projektu	63
6.4	Financování projektu	64
6.5	Propagace	64
6.6	Rozhovor s Romanem Hajjlichem.....	65
	Závěr	68
	Seznam grafických schémat	70
	Seznam literatury	71
	Seznam internetových zdrojů.....	72
	Seznam příloh	73

Úvod

Průvodcovská činnost je důležitou součástí našeho kulturního života. Stále ji vyhledáváme a je vítaným doplňkem na každém památkovém objektu, který Česká republika nabízí. Nejvíce navštěvovanými jsou české zámky, které tvoří pomyslnou korunu krásy národních památek. Hlavní ozdobu zámků tvoří průvodci, kteří návštěvníkům zpestřují celý kulturní zážitek. Průvodce na zámku musí vynikat nejen odbornými znalostmi, ale i těmi rétorickými.

Předložená bakalářská práce pojedná právě o tomto tématu. Cílem je zaměřit se a seznámit se s rétorikou a rétorickými dovednostmi průvodců, kteří působí na našich českých zámcích. Chci zjistit jaké rétorické aspekty ve svém výkladu upřednostňují a do jaké míry kladou důraz na zdokonalování se v této činnosti.

Má bakalářská práce obsahuje teoretickou část, výzkumnou část a praktickou část, která bude představena formou projektu a tematicky odpovídá obsahu mé práce. V teoretické části si práce klade za cíl představit rétoriku od historie až po současnost. V následujících kapitolách rozebere druhy projevu a druhy komunikace, s dominující neverbální komunikací. Náležitě představí i modulaci projevu s rétorickými aspekty a v menší míře se bude věnovat i fonetice a ortoepii. Nezapomene ani definovat samotnou průvodcovskou činnost, které věnuje jednu kapitolu a závěr teoretické části.

Empiricky orientovaná část práce představí výzkumné šetření formou kvantitativního výzkumu konkrétně pomocí dotazníku, jehož cílem bude do jisté míry zjistit rétorické dovednosti průvodců. Pro tento výzkum bylo vybráno šest českých zámků patřících do Národního památkového ústavu. Dotazník bude zaslán na správu zámku Mnichovo Hradiště, Opočno, Červená Lhota, Hluboká nad Vltavou, Český Krumlov a Sychrov, ze kterého vyjdou všechny výsledky. Poslední část této práce tvoří kulturní projekt, v mém případě beseda, kterou jsem pojmenovala „Variace pohledů na rétoriku“. Tento projekt podrobně představím a sepiší jeho postup a náležité složky. Důvodem, proč jsem si pro svou bakalářskou práci zvolila toto téma, byla dlouholetá praxe v tomto oboru. Ta mě přivedla k samotné rétorice a veřejným projevům. Během mého působení mi často připadal zájem o rétoriku u průvodců spíše slabý, pasivní. Pozornosti k oboru rétoriky a průběžným doplňováním, ať už praktickým či teoretickým, se dostávalo pouze výjimečně. Tato zkušenost mě přivedla k tomuto tématu s výzkumným cílem. Zároveň bych byla ráda,

aby tento dotazník a celý kontext práce upozornil průvodce na toto téma a rozpoutal větší zájem o to, stát se co nejlepším rétorem.

Teoretická část

1 Rétorika

Rétorika neboli věda o umění má mnoha podob. Je součástí vědy, dovedností, ale zároveň je i uměním. Především ale představuje řeč, která je nedílnou součástí pro člověka, a díky které se lidstvo odlišuje od ostatních tvorů. Současná rétorika představuje vedle těchto disciplín spíše zdůraznění etických principů.¹

Důležitou součástí tohoto oboru tvoří lidská komunikace sama. Slovo komunikace pochází z latinského *communicare*, tedy sdílení pocitů a myšlenek s jinou osobou. Dorozumívání probíhá pomocí jazyka, který nám představuje nástroj myšlení a vzájemného dorozumívání. Každý den dochází k setkávání lidí, které probíhá formou kratších nebo delších rozhovorů, může se ale i vyskytnout problém nepochopení. Lidé spolu navzájem vedou dialogy za pomoci řeči a vybraného jazyka, ale i tak si nemusí navzájem rozumět. Při dorozumívání, a nemusí být používána pouze řeč. Zpětná vazba může být vyjádřena různými gesty, mávnutím, kývnutím hlavou nebo výrazem v tváři. Všechny tyto aspekty nám vytváří nonverbální komunikaci, které se práce bude samostatně věnovat v následující kapitole.²

Následně bude tato podkapitola věnovat pozornost základním komunikačním funkcím. Vedle každodenní komunikace, představuje rétorika především mluvené projevy a proslovy. Zde hraje hlavní roli řečník, který se snaží svou myšlenku a téma předat posluchačům za účelem ponaučení, pobavení nebo předáním důležitých informací. Inženýrka Irena Žantovská, vysokoškolská profesorka, divadelní a rozhlasová režisérka, rozčlenila komunikaci do několika funkcí:

- **Informační** – Základní funkce pro komunikaci. Jak již název napovídá, jedná se o proslov předávající potřebné informace k náležitému tématu. Ať už jde o jakýkoliv naučný rétorický žánr, přednášku, referát či odborný text, zobrazuje se v nich převážně tato funkce.³
- **Instruktažní** – Představuje funkci zvláštního charakteru. Řečník nejen informuje a předává informace adresátovi o určitém tématu, ale i se ho snaží přesvědčit

¹ ŠMAJSOVÁ BUCHTOVÁ, Božena. *Rétorika*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-0868-x, s. 9

² ALTRICHTEROVÁ, Barbora a Magdalena NASTUNEAKOVÁ. *Rétorika pro každého*. Praha: České vysoké učení technické, 1997. ISBN 80-01-01575-0, s.9

³ ŽANTOVSKÁ, Irena. *Rétorika a komunikace*. Praha: Dokořán, 2015. Bod (Dokořán). ISBN 978-80-7363-712-5., s. 20

a ovlivňovat, jak má informaci pochopit a jak s ní má zacházet. Nevýhodou této funkce je, že může nabírat až manipulačního charakteru.⁴

- **Manipulační** – V tomto případě se jedná o podobnou funkci, kterou představovala předešlá, avšak zde řečník adresáta ovlivňuje a záměrně pomocí nejrůznějších způsobů a taktik se tento proces snaží skrývat. Často využívaná je v mediální komunikaci v reklamním odvětví nebo při manažerské komunikaci.⁵
- **Přesvědčovací – apelativní** – Dominantní funkce využívající v řečnických vystoupeních, rektor musí perfektně ovládat přesvědčovací techniky a dovednosti.⁶
- **(Sebe)propagační** – Funkce se využívá v masové a mediální komunikaci. Spojení propagační, apelační, manipulační funkce, která často může vést k upoutávání pozornosti řečníka nebo k předvádění jeho samotné osobnosti. Nejvíce využívaná je v reklamní komunikaci, a to téměř denně.
- **Zábavní** – Odlišující funkce, která není nijak manipulativní ani poučná či informativní. Jedná se pouze o způsob vystoupení, který má sloužit především k pobavení obecnosti a naplnění jejich základních potřeb. Zároveň je i určitým způsobem propojena s ostatními komunikačními činnostmi a funguje především v mediálním odvětví.⁷
- **Kontaktní** – Činnost, která je potřebnou součástí při každém rétorickém projevu, liší se však individuální mírou každého jedince. Je součástí přirozené lidské potřeby, která dělá projev či proslov osobitější.
- **Rituálová** – Důraz klade na kulturní tradice a její smysl spočívá ve společných smyslech a symbolech na ni navazujících.⁸
- **Estetická** – Své místo zastává spíše v umělecké komunikaci, ale může být doplňkem již zmiňovaných funkcí. Dle názvu je jasné, že se zabývá estetickou stránkou řečnického projevu.⁹

Kontaktní, rituálová a estetická funkce, se využívá při mluvených projevech, které mají charakter oslavný nebo jubilejní, při pracovních schůzích nebo i reklamní komunikaci. Důležité

⁴ ŽANTOVSKÁ, Irena. *Rétorika: teorie a praxe*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008. ISBN 978-80-86723-57-0, s. 12

⁵ ŽANTOVSKÁ, Irena. *Rétorika a komunikace*. Praha: Dokořán, 2015. Bod (Dokořán). ISBN 978-80-7363-712-5, s. 21

⁶ *Tamtéž*, str. 21

⁷ ŽANTOVSKÁ, Irena. *Rétorika: teorie a praxe*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008. ISBN 978-80-86723-57-0, s. 13

⁸ *Tamtéž*, s. 13

⁹ ŽANTOVSKÁ, Irena. *Rétorika a komunikace*. Praha: Dokořán, 2015. Bod (Dokořán). ISBN 978-80-7363-712-5, s. 22

je vědět, že veškeré zmíněné komunikační procesy se kombinují a nejde použít pouze jednu z nich k jakémukoliv projevu.¹⁰

1.1 Od historie až po současnost rétoriky

K docílení celku práce a pochopení jejího kontextu je potřeba definovat pojem rétorika už od jejího samotného počátku, a především najít samotný vznik řečové kultury. Historická podoba lidské komunikace silně ovlivnila dnešní moderní rétoriku. Poznatky z antické rétoriky uplatňujeme dodnes, nezávisle na tom, jak moc se řečnictví od té doby změnilo. Toto vše nám představí následující kapitoly, které se dotknou jejího vývoje od antiky až po současnou moderní rétoriku.

1.1.1 Rétorika v antickém světě

Samotné slovo *rhésis*, základ pojmu rétorika, sám o sobě napovídá, že za vznik rétoriky neboli řečové kultury vdčíme antickému Řecku. Řečnictví už v té době bylo zejména pro tuto zemi velice významné. Členilo se na tři obory, kterými jsou soudní, politické a slavnostní řečnictví. Soudní řečnictví představovalo v té době obhajobu lidu před soudem, kdy každý obviněný musel svou předem znalcem připravenou řeč, přednést ji a obhájit sám před shromážděním lidu a samotným soudem. Staří Athéňané jsou dodnes považováni za mistry klasického a rétorického projevu a přednesu. V 5. století př. n. l. vznikaly první historické dokumenty o rétorice. Ta, byla v této době považována za tvůrčí umění. O vzestup rétoriky se postaral řecký učitel Gorgias z Leontin, který založil první rétorickou školu a snažil se ji povznést na úroveň básnictví. O celkový rozvoj řečnictví v tomto století se zasloužili také sofisté neboli řeční filozofové. Sokrates a jeho žáci Platon a Aristoteles silně přispěli do této oblasti, každý jinak. Nejen Platon a Sokrates považovali rétoriku za vědu a zaměřovali se hlavně na dialog. Aristoteles měl ale odlišné názory, ten ji považoval za umění. Řídil se spíše tím, co nám představuje moderní rétorika, tedy pravidlem, že řeč je nástroj komunikace, která nás přivede k pravdě. Své myšlení vyložil ve třech knihách, které spojil do jedné a nazval ji *Rétorika*. Jedná se o učebnici, která výrazně ovlivnila celé pojetí tehdejšího a současného řečnictví. Každá část této učebnice se věnuje jiné oblasti. Představuje samotnou rétoriku a její význam a také druhy řečnictví, dále pojednává o řečníkovi, konkrétně o jeho osobnosti. Zasvěcuje řečníka ke kvalitnímu proslovu, zobrazuje pravidla, kterými by se měl řídit, aby zaujal

¹⁰ ŽANTOVSKÁ, Irena. *Rétorika a komunikace*. Praha: Dokořán, 2015. Bod (Dokořán). ISBN 978-80-7363-712-5., s. 23

posluchače a vytvořil pro ně nezapomenutelný zážitek. Nezapomněl ani na přednes a vyjadřování řečníka, které popisuje v poslední oblasti.¹¹

Podílel se na členění zásad pro přípravu řečnického projevu, který slouží jako základní orientace i v dnešní moderní rétorice. Představuje pět dílčích kroků:¹²

- ***Invence (inventio)*** – Zásada a úvodní etapa, bez které řečník nemůže svůj projev uskutečnit. Představuje veškeré shromáždění materiálu, které bude obsahovat jeho projev. Jeho úkolem je získat všechny informace a zejména si připravit témata, která mu vyhovují a zároveň zaujmou a stanou se neopomenutelné pro jeho posluchače. Tato zásada může probíhat i jen v samotné mysli mluvčího.
- ***Organizace (dispositio)*** – Jestliže má řečník veškerý potřebný materiál, dochází k další fázi, kterou je shromáždění a třídění veškerých nasbíraných informací. Tato etapa by měla výsledně vypadat jako logická a propracovaná strukturovaná práce, která je rozdělena na úvod, stat' a závěr.
- ***Styl (elocutio)*** – Následuje proces, který vyžaduje od řečníka největší soustředěnost. Jedná se o výběr stylu a konstrukce a dalších náležitých prvků. Je důležité vybrat si styl, který odpovídá charakteru projevu, může tedy představovat humor, oslavu nebo ponaučení a další typy žánrů. Dále styl odvozujeme od charakteru publika. Zajímá nás tedy cílová skupina posluchačů, za jaké příležitosti a kde bude projev uskutečněn nebo třeba i v jakém období a čase vystoupení proběhne.
- ***Zapamatování (memoria)*** – Odtud se odvíjí celý výstup projevu, zejména v dnešní rychlé době je zapamatování si textu nazpaměť zásadní výhodou při jeho realizaci. Řečník by měl tedy daný text umět nazpaměť, ale jeho pomocníkem může být psaný text s hlavními body a myšlenkou, kterou chce publiku sdělit.
- ***Přednes (pronuntiatio)*** – Následuje poslední etapa, kterou vrcholí celý proces příprav a jednotlivé dílčí kroky, které již mluvčí uskutečnil. Vystupující si musí sám zvolit prostředky, které mu pomůžou ke vzniku dokonalého projevu. Jedná se o sílu hlasu, artikulační dovednosti, pochopení hlavní myšlenky výstupu ze strany posluchačů, a především záleží na osobnosti řečníka a charismatu.¹³

¹¹ŽANTOVSKÁ, Irena. *Rétorika a komunikace*. Praha: Dokořán, 2015. Bod (Dokořán). ISBN 978-80-7363-712-5., s. 95-98

¹²ŠMAJSOVÁ BUCHTOVÁ, Božena. *Rétorika*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-0868-x.s. 17

¹³ŽANTOVSKÁ, Irena. *Rétorika: teorie a praxe*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008. ISBN 978-80-86723-57-0 s. 7-8

Vedle filozofů Řecka byli důležitou součástí řečnického umění samotní řečníci, často společně s filozofy, jako byl Sokrates. Zde se objevuje nejznámější jméno - Démosthenés. Nejen že tato významná osobnost antické rétoriky prošla tvrdým řečnickým výcvikem, ale především obohatila tento obor o důležité metody k projevu potřebné. Během svého tvrdého výcviku začal používat první velice drastická cvičení, při kterých si uvědomoval několik důležitých aspektů, bez kterých se perfektně zvládnutý projev neobejde. Uvědomoval si důležitost správného dýchání, artikulaci a výslovnost, ale i neverbální komunikaci. Jeho proslovy se staly inspirací pro následující generace řečníků v Řecku i Římě.¹⁴

Přesuneme-li se k římskému řečnictví, zaznamenáme další významnou osobnost a tou je Marcus Tullius Cicero. Vedle této role se věnoval i politice, konkrétně právu a obhajobě, kde vynikal hlavně díky svým výborným řečnickým schopnostem.¹⁵

Vytvořil spis O řečníkovi (*De oratore*), který by se dal nazvat úvahou o rétorice a její úloze a celkově o rysech dobrého rétora. Zastával názor, že vedle znalosti jazyka, používání správných argumentů a umění zaujmout pozornost posluchačů, je důležitou součástí i celková péče o estetickou stránku řeči.

Marcus Fabius Quintilianus, největší rétor 1. století n. l., který přichází o sto let později po Cicerovi. Stal se prvním placeným učitelem řečnictví a jeho učebnice se používaly k učení středověké rétoriky.¹⁶

Vytvořil rozsáhlé dvanáctisvazkové dílo *Základy rétoriky* (*Institutio oratoria*). Toto dílo získalo status rétorické učebnice, která představuje rétorickou výchovu jedince od útlého věku až po dokonale technicky připraveného řečníka. Stejně jako Démosthenés, věnuje pozornost i prostředkům důležitým pro mluvený projev. Představuje mimiku, gestiku, správné dýchání a práci s hlasem.¹⁷

¹⁴ ŠMAJSOVÁ BUCHTOVÁ, Božena. *Rétorika*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-0868-x.s.17-18

¹⁵ ŽANTOVSKÁ, Irena. *Rétorika a komunikace*. Praha: Dokořán, 2015. Bod (Dokořán). ISBN 978-80-7363-712-5. s. 107-108

¹⁶ ŠMAJSOVÁ BUCHTOVÁ, Božena. *Rétorika*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-0868-x., s.19

¹⁷ ŽANTOVSKÁ, Irena. *Rétorika a komunikace*. Praha: Dokořán, 2015. Bod (Dokořán). ISBN 978-80-7363-712-5. s. 114-115

1.1.2 Rétorika ve středověku

V rozmezí 500-1500 našeho letopočtu rétorika nabírá úplně jiných rozměrů. Odpouští se od řečnictví v antice, tedy řeči projevující se především soudně či politicky. Hlavní myšlenkou pro vývoj rétoriky této doby se stalo křesťanství a jeho kázání. Postupně se rétorika začala rozvíjet o akademickou řeč, a to v souvislosti s vývojem univerzit. Středověk nám především obohatil psaný sloh, který se začal vyučovat v církevních a světských školách, pomocí gramatiky, dialektiky, samotné rétoriky apod. Dle Boženy Šmajsové Buchtové, docentky psychologie, se středověká rétorika dělila na tři oblasti:

- **Ars poetici** - Už podle názvu se toto odvětví řadí k básníkům, jedná se tedy o rétoriku, která se věnuje poezii.
- **Ars dictaminis** – Rétorika psaní veškerých dokumentů a listin, ať už soukromých nebo úředních.
- **Ars predicandi** – Využíváno při kázání, jedná se tedy o rétorický projev, který se postupně vyvíjí s dobou.¹⁸

1.1.3 Rétorika renesance

Vzhledem k období, kterým se bude tato podkapitola zabývat, je patrné, že se rétorika začala nejvíce měnit a objevují se nové zásady. Renesance znamená obnovu, z toho vyplývá, že dosavadní myšlení a chápání rétoriky, ať už antické nebo středověké se obrací úplně jiným směrem. Již zmiňovaný římský řečník Cicero představuje hlavní vzor pro tuto dobu. S rétorikou vznikají a mění se i nové žánry, například dopis. Renesanční dopis se stává písemným útvarem, který se zároveň neobejde bez rétoriky, která se stává jeho hlavním prostředkem.¹⁹

Práce dále představí důležitou osobnost této doby a tou je Erasmus Rotterdamský, jehož díla výrazně zasáhla do oblasti řečnictví. Ciceronián neboli o nejlepším způsobu vyjadřování, Příručka o způsobu psaní dopisů, Kazatel aneb o způsobu kázání nebo satirické dílo Chvála bláznovství. Každé jeho zmíněné dílo se věnovalo přesně tomu, co tehdejší rétorika vyžadovala.²⁰

¹⁸ ŠMAJSOVÁ BUCHTOVÁ, Božena. *Rétorika*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-0868-x., s.20

¹⁹ ŽANTOVSKÁ, Irena. *Rétorika a komunikace*. Praha: Dokořán, 2015. Bod (Dokořán). ISBN 978-80-7363-712-5., s. 134-136

²⁰ ŠMAJSOVÁ BUCHTOVÁ, Božena. *Rétorika*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-0868-x., s.21

Největší rozvoj v této době zaznamenalo školství. Hlavní důraz se klade na osobitý styl, kdy je důležitá práce s jazykem a individualismus. V 15. století vznikl knihtisk, který přispěl k vývoji dopisu, jakožto žánru, díky kterému docházelo i k výměně korespondence se společnostmi z různých vědeckých disciplín, což nejvíce přispělo k rozšíření samotné rétoriky. Jelikož je samotná doba spojena s myšlenkami reformace, docházelo i k častým konfliktům například ze strany výše zmiňovaného Erasma Rotterdamského a Martina Luthera.²¹

1.1.4 Situace rétoriky v Česku od 16. do 19. století

Tato podkapitola bude zaměřená na rétoriku v Česku od prvních zmínek řečnictví až do doby, kdy se proměnila do dnešní moderní rétoriky, které se bude samostatně věnovat následující kapitola.

První zmínky rétoriky v českých zemích spadají do 2. poloviny 16. století, kdy vznikla kniha o rétorice Jana Blahoslava. Ta se dělila na dvě části, Cnosti kazatelů a Vady kazatelů, a obsahovala spíše praktické rady z oblasti řečnictví. V roce 1348 vznikla první česká univerzita, díky čemuž se rétorika zapsala do školství a začala se vyučovat jako jiné předměty. Na scénu přichází Mistr Jan Hus, rektor univerzity, který proslul zejména svými řečnickými schopnostmi.

Dostáváme se do 17. století, kde sehrála důležitou roli osobnost Jana Amose Komenského. Dle jeho názoru není řečník nikdy dokonalý a musí se neustále učit. Své teorie čerpal z myšlení antického, konkrétně z Cicer a Quintiliana, o čemž svědčí jeho učebnice Zpráva a naučení o kazatelství. Jan Amos Komenský rozlišoval čtyři mistrovské řeči:

1. **Hojnost** – Řečník musí výborně ovládat mluvený jazyk, mít velkou slovní zásobu, a především přesně vědět, o čem zrovna hovoří.
2. **Světlost** – Tímto pojmem se rozumí pochopitelnost a jasnost neboli maxima srozumitelnosti. Úkolem řečníka je tedy mluvit srozumitelně, aby posluchačům byl jasný záměr jeho slov. *Ne všechno, co přemýšlejícímu na mysl přechází, před lidmi vylévat se sluší.*
3. **Líbeznost** – Zde záleží na celkovém dojmu, který v posluchačích zanechá rétor. Jde tedy o gesta, osobnost řečníka nebo i tón jeho hlasu. Záleží tedy na každém řečníkovi, jaký dojem a přesvědčení v posluchači zanechá.

²¹ ŽANTOVSKÁ, Irena. *Rétorika a komunikace*. Praha: Dokořán, 2015. Bod (Dokořán). ISBN 978-80-7363-712-5. s.138-143

4. **Mocnost** – Podle poslední zásady má každé slovo v projevu být smysluplné natolik, aby uvízlo v paměti posluchačů a donutilo jej zamyslet se.²²

V této podkapitole bude dále zmíněno národní obrození, které také silně zasáhlo do vývoje české rétoriky. Národní hnutí představuje časové období od 80. let 18. století až do roku 1848, tedy revolučního roku.²³ Vliv na řečnictví mělo několik důležitých osobností, která budou následně představena.

Josef Dobrovský a Josef Jungmann, dvě důležitá jména nejen pro českou lingvistiku a jazykovědu, ale také pro rétoriku. Nejen že byl Josef Jungmann učitelem rétoriky, ale jeho díla ovlivnila značně i její vývoj. Jungmanův Česko-německý slovník, značně přispěl k bohatosti jazyka a povznesení českého jazyka na světovou úroveň, dále učebnice s názvem Slovesnost, která se zabývala samotnou rétorikou jako vědní disciplínou. Dílo Josefa Dobrovského Mluvnice jazyka českého také rozšířilo slovní zásobu a tím i povzneslo samotné řečnictví. V roce 1848 došlo k největšímu rozkvětu řečnického umění u nás a za zmínku významných řečníků této doby stojí osobnosti jako František Ladislav Rieger, Karel Sladkovský a další.²⁴

1.2 Moderní rétorika

Historie představená v předešlých podkapitolách, současnou rétoriku velice ovlivnila a dosud se řídí pomocí jejich kategorií a pravidel. Důležitým poznatkem pro tento pojem je, že v dnešní době se nedá uchopit pouze jedním slovem. Slovo rétorika rozšířilo svůj přesvědčovací styl a představuje nám nauku o řečnictví, umění nebo samotnou činnost, kterou může využívat jedna osoba nebo celá skupina lidí. Dnešní moderní rétorika se uplatňuje nejen při proslovech a projevech jí určených, ale například v politické, firemní nebo reklamní rétorice. Moderní rétorika je dnes tedy především definována jako nauka, která má za úkol přesvědčit a získat pozornost posluchače s využitím prostředků obsahových či jazykových. Mezi obsahové prostředky patří například argumenty a mezi jazykové vhodný výběr lexikálních a syntaktických jednotek. Abychom se mohli stát dobrými řečníky, je zapotřebí položit si dvě základní otázky, které jsou důležité i pro samotnou nauku. Jak posluchače přesvědčit a jak

²² ŠMAJSOVÁ BUCHTOVÁ, Božena. *Rétorika*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-0868-x.s. 22-23

²³ ŽANTOVSKÁ, Irena. *Rétorika a komunikace*. Praha: Dokořán, 2015. Bod (Dokořán). ISBN 978-80-7363-712-5. s. 162

²⁴ ŠMAJSOVÁ BUCHTOVÁ, Božena. *Rétorika: vážnost mluveného slova*. 2., aktualizované. vyd. Praha: Grada, 2010. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3031-8., s. 34

ho získat pro stanovisko řečníka? Na tyto otázky se uplatňují metodologie a různé návody, které přispívají k vývoji a rozvoji řečníka.²⁵

²⁵ ŽANTOVSKÁ, Irena. *Rétorika: teorie a praxe*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008. ISBN 978-80-86723-57-0. s. 6

2 Řečnický projev a řeč těla

V této kapitole se práce bude věnovat tomu, co samotný projev je a poté představí jeho jednotlivé druhy. Během této činnosti vzniká verbální a neverbální komunikace, která se nadále rozvíjí, což bude také obsahem této kapitoly.

2.1 Druhy řečnického projevu

Mluvený projev představuje komunikaci mezi publikem a řečníkem. Může ztělesnit dialog i monolog. Dialog může probíhat při diskuzích, besedách či workshopech, kdy řečník očekává odpovědi ze strany posluchačů. V opačném případě u monologu řečník neočekává žádnou odezvu. Toto nám představuje například přednáška, kdy je věnována pozornost pouze rétorovi. Mluvené projevy řadíme do dvou okruhů, konkrétně na informativní a přesvědčovací. Informativní okruh klade důraz zejména na obsah celého textu, který je potřeba si předem připravit a být s daným tématem důkladně obeznámen. Z názvu tohoto projevu vyplývá především vysvětlení nebo ponaučení posluchače. Přesvědčovací okruh závisí na samotné osobnosti řečníka a působí na emoční stránku posluchače. Jeho úkolem je působit mile a přesvědčivě, s čímž mu napomůže například fakt, že připravenou řeč přednese nazpaměť bez pomoci poznámek.²⁶

Pod pojmem mluvený projev se rozumí komunikace mezi lidmi, která obsahuje nějaké sdělení, o kterém musí mít řečník dostatečné znalosti. Hlavním faktorem při přednesu jsou zvukové prostředky, které musí ovládat každý řečník. Bez správné výslovnosti hlásek či důraznosti na členění vět, by projev nemohl existovat. Nesmí se opomenout ani na perfektní znalost užívání spisovného jazyka, který je zapotřebí samozřejmě neustále rozvíjet. Jelikož je nutné každý projev nejdříve sepsat, je důležité umět stylizovat text.²⁷

Existuje několik druhů mluvených projevů, tato kapitola bude představovat nejčastěji využívané.

- **Referát** – Představuje typ projevu, který by měl podat dopodrobna zjištěnou informaci o aktuální kulturní, politické nebo hospodářské situaci. Jeho hlavním úkolem

²⁶ ŽANTOVSKÁ, Irena. *Rétorika a komunikace*. Praha: Dokořán, 2015. Bod (Dokořán). ISBN 978-80-7363-712-5, s. 181-183

²⁷ HŮRKOVÁ-NOVOTNÁ, Jiřina a Vítězslava ŠRÁMKOVÁ. *Mluvený projev a přednes: učebnice pro 2. a 3. ročník středních pedagogických škol a pro učitele gymnázií pro nepovinný předmět Umělecký přednes*. 2. vyd. Praha: SPN, 1985. Učebnice pro střední školy, s. 123-124

je ohodnotit stav a popsat vývoj následujících postupů. Nejčastěji se tento druh projevu přednáší v pracovním prostoru, v tomto případě by měl být jeho obsahem podrobný popis o činnosti firmy, výsledcích či plánech do budoucna. I přesto, že je podstatnou součástí přípravy pro tento typ projevu slohové sepsání, při samotném projevu se ale musí náležitě přednášet směrem k posluchačům, ne pouze oznamovat jako zprávu nebo se vyjadřovat hesly. Referát je neosobní a řečník by se neměl zmiňovat o své osobě, nýbrž pouze o tématu, který zpracoval. Řeč musí být plynulá s použitím souvislých vět. Vyhýbáme se frázím a klišé, jelikož informace, které předáváme, musejí být přesné a věcné.²⁸ Je patrné, že dojde k využití odborných výrazů, u kterých je nutnost dbát na porozumění ze strany posluchačů. Dalším důležitým faktem při samotné tvorbě referátu je osnova, která tvoří důležitou součást téměř u všech žánrů. Ta musí být přesná a promyšlená a skládá se většinou z pěti bodů. Základem je první bod, kterým je seznámení s tématem, o kterém bude projev. Druhý bod představuje hodnocení a celkový seznam činností, o kterých řečník pojednává. Dalším bodem je přehled hlavních překážek a potíží, pak následuje celkové zhodnocení, zveřejnění výsledků a představení výhledů do budoucna. To vše uzavřeme posledním bodem a tím je motivace do budoucna.²⁹

- **Přednáška** – Nejvíce využívaný žánr a také základní druh. Stejně jako u referátu i zde je hlavním cílem poučit a informovat posluchače o určitém tématu a referující se dostává v tomto případě do role školitele. Přesto jsou mezi oběma žánry rozdíly. Přednáška musí být přizpůsobená skupině, které je určená, z čehož vyplývá, že se doporučuje doplnit ji osobní vsuvkou, tedy vlastním názorem nebo příběhem z vlastní praxe.³⁰ I zde je členěna rétorika na své dosavadní fráze, které vznikly už v římské rétorice a podle kterých se řídí i jiné útvary. Jedná se o klasický úvod, stať a závěr. V úvodu se mluvčí seznámí s posluchači, představí jim téma a vysvětlí, jakým způsobem bude postupovat. V tomto úseku je důležitý i samotný oční kontakt, kterým dá najevo svůj zájem a přiměje jejich pozornost.

Samotné jádro textu, tedy stať, zahrnuje veškeré informace o tématu, které jsou rozděleny do určitých částí a vzájemně na sebe navazují. V žádném projevu ani

²⁸ ŠMAJSOVÁ BUCHTOVÁ, Božena. *Rétorika: vážnost mluveného slova*. 2., aktualizované. vyd. Praha: Grada, 2010. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3031-8, s.82

²⁹ ŠMAJSOVÁ BUCHTOVÁ, Božena. *Rétorika*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-0868-x, s.71 - 72

³⁰ ŽANTOVSKÁ, Irena. *Rétorika a komunikace*. Praha: Dokořán, 2015. Bod (Dokořán). ISBN 978-80-7363-712-5, s. 189

slohovém útvaru nesmí chybět závěr. Ten shrne veškerý obsah jádra výpovědi a znovu vytkne cíl přednášky. Může seznámit posluchače i s literaturou, která povede k pokračování jeho přednášení.³¹

- **Diskuzní příspěvek** – Tento druh se odlišuje od ostatních, jelikož představuje dialogový projev, kdy může každý vyjádřit svůj názor, který se většinou uplatňuje po přednášce či referátu. Jeho cílem je najít řešení a pojednat problém z různých hledisek. Tyto příspěvky jsou velmi hojné při pracovních schůzích nebo poradách.

Diskuze by měla být otevřená všem zúčastněným a měla by být součástí každého referátu. Neměla by být volná a bez určitého řádu či pravidel a měla by postupovat podle logického uspořádání. To má na starosti předsedající, jehož úkolem není jen dohled, ale i návrh o jakých problémech se bude diskutovat. Každý, kdo chce přispět svým názorem se hlásí a je zván k diskuzi podle pořadí. Přednášející je v podstatě v roli „moderátora“, který celý průběh sleduje a hlídá, aby nedošlo od odbočení od tématu. I v tomto případě je důležitá jakási pomyslná osnova, kde v první řadě dojde k představení diskutované otázky, poté k samotnému rozboru a v poslední řadě k závěru a námětu řešení. I když se diskuzní příspěvek odlišuje od referátu a přednášky, pravidla pro přednes jsou stejná. Formulace musí být náležitá a srozumitelná a musí obsahovat spisovný jazyk či obecnou češtinu. Je důležité dbát na zásady společenského chování, tudíž nesmí docházet k zesměšňování či k příliš drastické nebo až vulgární argumentaci.³²

- **Slavnostní proslov** – Jedná se o příležitostní typ projevu, který se uplatňuje při významných dnech, které mohou nastat jak v pracovním prostředí, tak i osobním životě. Pokud se objeví situace, která je určitým způsobem výjimečná, vyžaduje si slavnostní řečový projev. Forma tohoto žánru si vyžaduje určitá specifika. Důraz mluvčí klade více na city a celkově by měl být jeho proslov osobnějšího charakteru. Z hlediska jazykových prostředků by obsahem tohoto ojedinělého proslovu měly být oslovení či citově zabarvené výrazy. Doporučuje se proslov uvést citáty básníků nebo filozofů, které se k danému tématu hodí. Slavnostní dojem projevu vytvoří nejen důstojné jednání a vhodné oblečení i obuv řečníka, ale především vhodný a výrazný tón

³¹ŠMAJSOVÁ BUCHTOVÁ, Božena. *Rétorika*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-0868-x, s. 74 - 75

³²ŠMAJSOVÁ BUCHTOVÁ, Božena. *Rétorika: vážnost mluveného slova*. 2., aktualizované. vyd. Praha: Grada, 2010. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3031-8, s. 93-95

mluvčího, který nesmí opomenout pronést i nevšední gratulace, která jsou nedílnou součástí každého slavnostního projevu.³³

Dle Ireny Žantovské existuje několik druhů proslovů, u kterých se uplatňuje tento řečnický žánr: *Proslovy při příležitosti jubilea, proslovy při oficiálních konvenčních aktech a proslovy při příležitosti společenských setkání*. Pod jubilea spadají oslavy svátků, setkání v rámci pracovních povinností, udělování různých typů vyznamenání atd. Proslovy při oficiálních konvenčních aktech jsou oslavné či smuteční, patří sem tedy svatby, narození dítěte nebo i pohřby. Mezi poslední druh zařazuje příležitostná setkání, povětšinou v pracovním prostředí, která mají být krátká (přípitky, zahájení akce apod.) a především by měl být řečník i humorný a přátelsky naladěný.³⁴

- **Řeč politická, slavnostní a soudní** – Řečnický druh, spadající až do samotné antiky, kdy tyto tři druhy tvořily základ řečnictví. Řeč politická se zaměřuje na pozornost lidu a získává jejich přízeň, řeč slavnostní se uplatňuje pouze na slavnostních akcích a řeč soudní má charakter obrany či obžaloby. Charakteristiké pro tuto řeč je především její dlouhý rozměr, proto je pro řečníka nezbytnou součástí být perfektně připravený a předvést řeč, znalou faktů. *Podávají úvahu na určité sociální, kulturní, ekonomické, historické nebo politické téma.*³⁵
- **Interview a tisková konference**
- **Interview** – Vystoupení, které můžeme vidět téměř každý den v jakémkoliv typu médií, ať už jde o televizi, rozhlas či o psanou formu v tisku a na internetu. I přesto, že se nejedná o klasický projev, jak tomu bylo u předešlých druhů, musí být i tento předem perfektně připraven, jak ze strany tazatele, tak i tazajícího. Úkolem tazajícího je předem si vše pečlivě krok po kroku připravit. Jeho hlavním úkolem je zjistit si co nejvíce informací o odpovídajícím a o médium, ve kterém pracuje, aby mohl své odpovědi co nejvíce přizpůsobit dané instituci. Dále je potřeba připravit samotný rozhovor, ke kterému mu poslouží buď předem zaslané otázky nebo alespoň okruhy témat, kterým se bude novinář věnovat. Důležitou součástí úspěšné realizace je si předem vyhradit čas nebo pečlivě vybrat místo, kde bude celý rozhovor probíhat.
- **Tisková konference** – Jedná se o jednu z nejnáročnějších forem mezi veřejnými a oficiálními projevy. Zde je nezbytnou součástí mít dostatečné informace o daném

³³ ŠMAJSOVÁ BUCHTOVÁ, Božena. *Rétorika*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-0868-x s. 86-87

³⁴ ŽANTOVSKÁ, Irena. *Rétorika a komunikace*. Praha: Dokořán, 2015. Bod (Dokořán). ISBN 978-80-7363-712-5, s. 188-189

³⁵ ŠMAJSOVÁ BUCHTOVÁ, Božena. *Rétorika: vážnost mluveného slova*. 2., aktualizované. vyd. Praha: Grada, 2010. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3031-8, s. 102-103

tématu. Tiskovou konferenci si dotazovaný určuje sám v případě, že má novou informaci, kterou je zapotřebí sdělit médiím. Před uskutečněním konference je důležité mít dostatečný čas na přípravu, doporučuje se minimálně týden. Pravidla jsou zde stejná jako u interview, základem je připravenost. Tento typ veřejného vystoupení může probíhat buď s novinářem v roli moderátora nebo si dotazovaný vede celou konferenci sám. V obou případech je nutné předpřipravit pomyslnou osnovu. V první části dochází k představení, následuje samotné jádro, tedy hlavní téma programu a před závěrem je nutné vyhradit čas na otázky pro posluchače. Hlavní pravidlo pro tiskovou konferenci je stanovení informací, nejen těch, které chceme sdělit, ale také určit pořadí, ve kterém se budou řešit.³⁶

- **Televizní vystoupení** – Největší problém, který se může při tomto typu vystoupení objevit, představuje tréma. Je potřeba s ní náležitě bojovat, k čemuž existuje několik metod, které se praktikují před vysíláním: Vyhnout se stresu, uvolnit se, zacvičit si nebo praktikovat procházku v přírodě a pít pouze vodu. Nezbytnou součástí přípravy je i věnování pozornosti určitým detailům, jako je vhodné oblečení. Důležité je cítit se pohodlně, ale zároveň dbát na estetickou stránku. Hlavním aspektem při televizním vysílání, je upoutání pozornosti. Je potřeba dbát na pozornost už při samotném začátku, později se pozornost diváků získává těžce a je problematické si ji udržet až do samotného konce.³⁷
- **Vyprávění** – Jde o nejstarší způsob komunikace, který se uskutečňoval již před vznikem samotného písma. Vždy si lidé krátili čas vyprávěním příběhů, do kterých byl většinou vložen osobní prožitek. Dnes se vyprávění omezuje na krátké rozhovory nebo nepříliš dlouhé řeči při zvláštních příležitostech. Je tedy patrné, že s vývojem lidstva upadá i žánr vyprávění a krátí se na nutné situace. Pro vyprávění je důležité, aby obsahovalo vlastní prožitky a příběh, jinak nemůže tímto druhem být. Vedle vyprávění si příběhů mezi sebou tento druh používají zejména spisovatelé.³⁸

³⁶ ŠMAJSOVÁ BUCHTOVÁ, Božena. *Rétorika*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-0868-x s.98-99

³⁷ ŠMAJSOVÁ BUCHTOVÁ, Božena. *Rétorika: vážnost mluveného slova*. 2., aktualizované. vyd. Praha: Grada, 2010. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3031-8, s. 118-120

³⁸ *Tamtéž*. s. 120-121

2.2 Verbální a vokální komunikace

Základem verbální komunikace je latinské slovo *verbum*, což znamená „slovo“. Z toho nám vyplývá význam této komunikace, tedy dorozumívání prostřednictvím slov. Tento proces může probíhat různými způsoby, mluvenou formou nebo písemnou formou, v obojím případě hraje vždy hlavní roli již zmiňované slovo.³⁹

Každá z těchto forem využívá jiné znaky. U mluvené formy je to především řeč neboli jazyk, které by nebyly úplné bez vět, intonace či citového zabarvení. Grafická forma naopak využívá písmo, interpunkci, gramatické členění atd.⁴⁰ Dělí se na dva druhy, a to na formální a neformální. Pod pojmem formální komunikace, se rozumí taková, která je předem plánovaná. Neformální se využívá každý den a nemusí být předem připravená.⁴¹

Vokální komunikace, jinak řečeno paralingvistika, je nezbytnou součástí verbální komunikace. Využívá se při verbální, mluvené formě komunikace a doplňuje či zajišťuje celkový dojem z projevu. Soustřeďuje se na hlas, barvu, intonaci, artikulaci, výšku hlasu nebo i představuje samotné emoce, které vytváří sám řečník.⁴²

2.3 Nonverbální komunikace

Důležitou součástí každé komunikace jsou neverbální prostředky. Ty se vyznačují různými symboly a signály, které využíváme bez pomoci slov. Ve středu jejich zájmu jsou emoce, které doplňují obsahovou stránku každého projevu či sdělování. Mimo povznesení emociální složky projevu, obstarává také podporu řečníkovi a kompenzuje řeč.⁴³ Než se práce bude věnovat jednotlivým složkám neverbální komunikace, rozliší tato podkapitola čtyři základní druhy neverbálních signálů podle již zmiňované vysokoškolské profesorky a spisovatelky Ireny Žantovské:

³⁹ Verbální komunikace. *Altaxo* [online]. [cit. 2020-04-13].

Dostupné z <https://www.altaxo.cz/provoz-firmy/management/komunikacni-dovednosti/verbalni-komunikace>
⁴⁰ ALTRICHTEROVÁ, Barbora a Magdalena NASTUNEAKOVÁ. *Rétorika pro každého*. Praha: České vysoké učení technické, 1997. ISBN 80-01-01575-0., s. 11

⁴¹ Komunikační dovednosti, verbální komunikace, neverbální komunikace, empatie, student. *Možnosti rozvoje v soft skills na Masarykově univerzitě* [online]. Copyright © [cit. 25.03.2020]. Dostupné z: <http://www.soft-skills.wz.cz/html/komunikacni.html>

⁴² ALTRICHTEROVÁ, Barbora a Magdalena NASTUNEAKOVÁ. *Rétorika pro každého*. Praha: České vysoké učení technické, 1997. ISBN 80-01-01575-0. s.11

⁴³ ŽANTOVSKÁ, Irena. *Rétorika: teorie a praxe*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008. ISBN 978-80-86723-57-0. s. 71

- **Symboly** – Představují nám znaky, které se dají přímo jazykově přeložit. Existuje mnoho symbolů a každý se používá v jiném odvětví. *Mezi symboly patří například vztyčený palec = vše jde skvěle, je to super, dvěma prsty naznačené „V“ = vítězství atd.* ⁴⁴
- **Ilustrátory** – Jedná se o pohyby těla, které doplňují komunikaci a tíhnou ke gestikulaci, která bude představená v následující podkapitole. S pohyby těla ale souvisí i řeč. Tyto dva faktory musejí být synchronizované, jinak ztrácejí na funkčnosti.
- **Regulátory** – Jak již název napovídá, jedná se o signály, které usměrňují a řídí celý proces projevu. Můžou sloužit i k přátelským gestům jako je podání ruky či mávnutí apod.
- **Adaptéry** – Symbolizují takzvané zlovyky. Každý řečník používá rušivé signály, které jsou zapříčiněny nejčastěji stresem a vyžadují pravidelný trénink k odnaučení. Mimo nejružnější gesta patří i hezitační zvuky, která se často projevují jako pomocná složka u proslovů, které řečník provozuje z paměti. ⁴⁵

Při samotné průvodcovské činnosti se tyto neverbální signály využívají také velice často. Nejvíce převažují ilustrátory, které se využívají automaticky během průběhu prohlídek. Ukazování rukama je nutný doplněk každé prohlídky, slouží k představení jednotlivých obrazů či interiéru. Dále se signály využívají při organizaci samotné prohlídky. Pokynutí hlavou či rukou poskytuje signál pro skupinu, která ví, že se má přesunout do následující místnosti. Vedle těchto doplňujících a pomocných signálů, se mohou vyskytovat i adaptéry čili zlovyky, které má téměř každý průvodce. Vedle hezitačních zvuků to může být i hraní s klíči, které u sebe nosí každý průvodce a které napomáhají k usměrňování samotné gestiky.

⁴⁴ ŽANTOVSKÁ, Irena. *Rétorika: teorie a praxe*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008. ISBN 978-80-86723-57-0. s. 72

⁴⁵ *Tamtéž*, s.72

2.3.1 Mimika

Jak již bylo zmíněno výše, důležitou součástí pro každý projev či obyčejnou komunikaci jsou emoce. Ty nám ale neprojeví samotná řeč, ba naopak výraz tváře, tedy mimika. Abychom vnitřní pocity mohli vyjádřit, je nutné zapojit k tomu obličejové svalstvo. Vedle toho nám hodně o pocitech napoví samotná tvář, která může vyjadřovat věk, zdraví, smutek, štěstí atd.⁴⁶

Obličej zobrazuje tři zóny, díky kterým můžeme mimiku uskutečňovat. Jedná se o horní oblast, tedy čelo a obočí, centrum, kde najdeme oči a v dolní části nos a ústa. Hlavním mimickým signálem je smích, který je nejvíce využíván a hodně toho odhalí. Důležité je tyto všechny signály umět korigovat a vědět v jaké situaci je použít. Zároveň se mohou i uměle vytvořit za účelem úspěšného projevu.⁴⁷

2.3.2 Gestika a kinezika

S gestikou souvisejí signály, které byly představovány výše. Jedná se tedy o gesta, která nahrazují řeč. Znázorňujeme je pomocí horních končetin, například pohyby rukou či zdvihnutím palce. Využívají se z několika důvodů. Nejčastěji jimi řečník obohacuje svůj projev nebo znázorňuje emoce. Záleží na osobnosti řečníka, do jaké míry gesta využívá. Rétor si pohyby může vytvářet individuálně anebo mohou vzniknout dědičně, kdy napodobujeme někoho z rodiny. Již od dětství se využívají takzvaná ukazovací gesta, která dětem pomáhají určit místo dané věci bez pomoci řeči. Tento typ gest se dá uplatnit i v pozdějším věku, kupříkladu při rozhovorech nebo televizních vystoupeních, kde mají komunikační schopnost.⁴⁸

Stejná pravidla má i kinezika. Ta včetně rukou zkoumá i pohyby celého těla. Vzhledem k tomu, že gesta existovala dříve než řeč, doprovází nás stále a jsou nezbytnou složkou mluvených projevů a celkové komunikace. Můžeme je rozdělit na *expresivní, imitační a pantomimická*.⁴⁹

⁴⁶ HEILMANN, Christa M. *Řeč těla: gesta, mimika, emoce*. Praha: Grada, 2013. Psychologie pro každého. ISBN 978-80-247-4394-3. s. 56

⁴⁷ ŽANTOVSKÁ, Irena. *Rétorika: teorie a praxe*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008. ISBN 978-80-86723-57-0, s. 77-78

⁴⁸ HEILMANN, Christa M. *Řeč těla: gesta, mimika, emoce*. Praha: Grada, 2013. Psychologie pro každého. ISBN 978-80-247-4394-3. s. 59-61

⁴⁹ ŽANTOVSKÁ, Irena. *Rétorika: teorie a praxe*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008. ISBN 978-80-86723-57-0, s. 76-77

2.3.3 Proxemika a haptika

Při každém mluveném projevu, rozhovoru mezi lidmi či televizním vystoupení, je důležité klást důraz na osobní prostor. Tím se zabývá právě tato komunikace. Vzdálenost se liší podle druhů komunikace a každý řečník musí posoudit sám, která je vhodná. Proxemika vykazuje čtyři vzdálenosti, takzvané proxemické zóny:

- **Intimní vzdálenost** = Do 45 cm; jedná se o prostor, který sdílíme pouze se svými nejbližšími nebo při situacích, které to vyžadují, například při návštěvě lékaře. Často při ní dochází k fyzickému kontaktu.
- **Osobní vzdálenost** = Od 45 cm do 120 cm, tuto zónu už nabídneme více lidem. Probíhá například v pracovním prostředí či komunikaci s přáteli, dotyční se mohou stále dotknout, ale nedochází už ke zkreslení vidění.
- **Společenská vzdálenost** = Od 120 cm do 370 cm, tu použijeme už při komunikaci s cizími lidmi. Využití najde opět v pracovním prostředí, při poradách nebo pracovních schůzích a je téměř nemožné, aby při ní došlo k dotykům.
- **Veřejná vzdálenost** = Nad 3,7 m, prostor, který využívá většina řečníku, při přednáškách, referátech, tiskové konferenci apod. Je téměř nutné zvolit tuto zónu pro každou z těchto formálních akcí.⁵⁰

Jak již bylo zmíněno výše, při některých osobních zónách dochází k dotekům mezi komunikujícími, toto nám vyjadřuje pojem haptika. Při intimní zóně to může být objetí, u osobní vzdálenosti podání ruky, je však nutné umět tento projev korigovat, protože může dojít k narušení osobní vzdálenosti. Dotyky nám mohou prozradit leccos, ať už jde o lásku a přátelství tak naopak o vztek a hrubost. Dotyky požíváme jak v osobním, tak i výjimečně v pracovním životě.⁵¹

2.3.4 Posturologie

Poslední podkapitolou a zároveň posledním zmiňovaným typem komunikace je posturika. Při každém veřejném vystoupení, ať už v roli průvodce, učitele či moderátora, je nezbytnou součástí zaměřit se i na vlastní postoj. Ten nám napoví o řečníkovi hodně, od jeho fyzické

⁵⁰ ŽANTOVSKÁ, Irena. *Rétorika: teorie a praxe*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008. ISBN 978-80-86723-57-0, s. 73-74

⁵¹ ALTRICHTEROVÁ, Barbora a Magdalena NASTUNEAKOVÁ. *Rétorika pro každého*. Praha: České vysoké učení technické, 1997. ISBN 80-01-01575-0, s.13

kondice až po psychický stav. Postoj může být buď ve stoje či vsedě, je ale důležité určit, kdy je postoj v sedě vhodný. Televizní vystoupení či rozhovor si může dovolit pozici vsedě, je však o to víc nutné korigovat ostatní komunikaci, především mimiku a gestiku. Ostatní veřejná vystoupení si žádají pozici ve stoje, která i automaticky napomáhá získat pozornost a autoritu ze strany posluchače. Každý řečník si musí uvědomit důležitost této stránky projevu, bez které by jeho mluvčí schopnost nebyla úplná.⁵²

3 Zvuková stránka rétorického projevu

Pro mluvený projev je důležitá i zvuková stránka jazyka a technika, kterou bude představovat následující kapitola. Nejprve bude věnována pozornost samotné modulaci a jejího využití. Následně bude zaměřeno na správnou výslovnost, artikulaci a tvoření hlásek, z hlediska ortoepie a fonetiky.

3.1 Modulace projevu

Je-li cílem předvést kvalitní a působivý projev, nestačí k tomu umět pouze samotný jazyk a ovládat řeč. Vedle toho existuje řada pravidel, podle kterých se musíme řídit, takzvané zvukové jevy a modulace. Odborník zvládá správné členění vět, dodržuje tempo řeči a soustředí se i na správné dýchání. Všechny tyto faktory budou představeny v následujících podkapitolách.⁵³

3.1.1 Frázování

Frázování, intonace a větný přízvuk se řadí mezi takzvanou zvukovou osnovu české věty. Stejně jako se dělí stavba věty dle určitých pravidel, musí se naše pozornost věnovat i zvukové podobě věty. Jako první přichází na řadu frázování. Přednes nebo projev musí být rozdělen na určité logické fráze neboli větné oddíly, aby došlo k uspořádanému a pochopitelnému textu. Tato rozdělení jsou různá a závisí na zvyklostech každého mluvčího. V první řadě se pauzy získávají z hlediska interpunkce, která ale není dostatečná. Dalším faktorem je dech, kdy má každý jedinec jeho kapacitu nastavenou jinak, proto jsou větné úseky z hlediska dechu závislé na osobnosti řečníka. Poněvadž každý volí jiné tempo řeči, vytváří se tak tím odlišné

⁵²ŽANTOVSKÁ, Irena. *Rétorika: teorie a praxe*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008. ISBN 978-80-86723-57-0, s.76

⁵³ALTRICHTEROVÁ, Barbora a Magdalena NASTUNEAKOVÁ. *Rétorika pro každého*. Praha: České vysoké učení technické, 1997. ISBN 80-01-01575-0, s. 22

frázování. Jestliže řečník mluví rychleji, vytváří tím delší větné úseky, a naopak pomalejší tempo kratší úseky. Vzhledem k tomu může vzniknout i nedorozumění, nepochopení textu ze strany posluchačů. Pokud rétor zvolí špatné rozdělení může věta náhle změnit celý smysl a obsah sdělení.⁵⁴

V psaném textu tyto úseky rozdělujeme tímto znakem /, což představuje jednoduchý úsek. Může dojít k situaci, kdy je úsek natolik dlouhý, že se musí rozdělit ještě na kratší, ty se pak označují dvojitým lomítkem //. Tyto předěly nemají vždy stejnou dobu ani charakter, naopak tempo každé pauzy si určuje řečník sám, při výběru stejných úseků může opět dojít k nedorozumění textu či ztratě hlavní myšlenky.⁵⁵

3.1.2 Intonace

V předešlé kapitole bylo představeno frázování. S tím souvisí i intonace neboli větná melodie, která nám pomáhá rozlišit typy vět pomocí výšky hlasu. Tu střídáme podle určitých druhů vět, při kterých hlas buď stoupá, nebo klesá. Stejně jako u frázování i intonace vyžaduje určitá pravidla, podle kterých se řečník musí řídit. Tento druh zvukové osnovy ale nevzniká jen podle pravidel, může nám také vyjádřit citový vztah řečníka k danému tématu. Každý tón v nás evokuje určitý pocit, vysoký tón představuje klid a nízký tón v nás vyvolá naopak pozornost a vážnost.⁵⁶

Vedle citové složky musí intonace fungovat podle daných pravidel. Vytváříme ji podle druhů vět, tedy intonace oznamovací, tázací, rozkazovací atd. Při oznamovací větě je hlas klesavý, stejně se vyznačují i rozkazovací nebo tázací věty, které začínají tázacím slovem. Kontrastem těchto vět jsou takzvané zjišťovací věty, na které se odpovídá pouze slovem - ano, nebo ne. Při těch se naopak tón snižuje a při poslední slabice hlas stoupne. Stoupavý tón používáme i u posledního typu vět, kterým je větný úsek neboli souvětí, označený interpunkcí, kdy nám napomáhá hlas určit rozdělení vět hlavních a vedlejších.⁵⁷

⁵⁴HŮRKOVÁ-NOVOTNÁ, Jiřina a Vítězslava ŠRÁMKOVÁ. *Mluvený projev a přednes: učebnice pro 2. a 3. ročník středních pedagogických škol a pro učitele gymnázií pro nepovinný předmět Umělecký přednes*. 2. vyd. Praha: SPN, 1985. Učebnice pro střední školy., s. 86-87

⁵⁵HAVLOVÁ, BOROVIČKOVÁ, HŮRKOVÁ, MALÁČ. *Fonetika*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983. s. 59 - 61

⁵⁶HŮRKOVÁ-NOVOTNÁ, Jiřina a Vítězslava ŠRÁMKOVÁ. *Mluvený projev a přednes: učebnice pro 2. a 3. ročník středních pedagogických škol a pro učitele gymnázií pro nepovinný předmět Umělecký přednes*. 2. vyd. Praha: SPN, 1985. Učebnice pro střední školy., s. 88-89

⁵⁷ HAVLOVÁ, BOROVIČKOVÁ, HŮRKOVÁ, MALÁČ. *Fonetika*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983. s. 63 - 65

3.1.3 Větný přízvuk

Poslední trojici zvukové osnovy věty tvoří větný přízvuk. Stejně jako frázování a intonace i větný přízvuk tvoří nezbytnou součást členění vět. V českém jazyce je většinou přízvuk na první slabice slova, čímž nám vytváří slovní přízvuk. Výjimku tvoří slezské dialekty, kde je přízvuk na předposlední slabice a iniciálové zkratky, které mají přízvuk na poslední slabice. To ale není podstatnou částí pro členění vět, dle větného přízvuku. Využívá se i v jiných situacích, např. pokud chceme zvýraznit slovo ve větě, které ukrývá její hlavní myšlenku, klademe přízvuk právě na něj. Při každodenní komunikaci, lze nejčastěji přízvuk nalézt na posledním slově věty. Mluvčí si musí dělení předem promyslet, poněvadž chybný krok může vést k nepochopení textu ze strany posluchačů. Přízvuk na každém slově, může vyjádřit jiný smysl věty.⁵⁸

3.1.4 Mluvní tempo

Srozumitelnost je další důležitou složkou pro mluvený projev, který nelze přednést ve stejném tempu nebo v nevhodné rychlosti. K tomu napomáhá mluvní tempo, které představuje nezbytný aspekt pro každý přednes. Hlavní jednotkou tohoto modulačního prostředku je čas. Úkolem mluvčího je zvolit natolik vhodné tempo, že nedojde ke ztrátě významu ani nepochopení. Výběr příliš rychlého tempa zapříčiní nesrozumitelnost a zdeformování slov, a naopak příliš pomalé vede k monotónnosti hlasu, což způsobí ztrátu pozornosti posluchačů. Každý výběr tempa se ale liší, jelikož závisí na individualitě řečníka, který projev přednáší. Rychlost také může určit důležitost vět a jejich význam, protože občas pro nás nepodstatná tvrzení můžeme odbýt rychlým tempem.⁵⁹

Existují dva typy mluvního tempa a tím je věčné mluvní tempo a osobní mluvní tempo. Věčné se odvíjí od situace, ve které se mluvčí nachází. To znamená, že záleží na žánru přednášeného textu. Naproti tomu osobní mluvní tempo vzniká dle osobnosti mluvčího, každý mluvčí má jinou konkrétní rychlost.⁶⁰

⁵⁸ HAVLOVÁ, BOROVÍČKOVÁ, HŮRKOVÁ, MALÁČ. *Fonetika*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983 s. 61 - 62

⁵⁹ HŮRKOVÁ-NOVOTNÁ, Jiřina a Vítězslava ŠRÁMKOVÁ. *Mluvený projev a přednes: učebnice pro 2. a 3. ročník středních pedagogických škol a pro učitele gymnázií pro nepovinný předmět Umělecký přednes*. 2. vyd. Praha: SPN, 1985. Učebnice pro střední školy, s. 95 - 96

⁶⁰ ZEMAN, Jiří. *Základy české ortoepie*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008. ISBN 978-80-7041-778-2, s. 157 - 158

3.1.5 Timbre

Jinak řečeno se jedná o barvu hlasu, která je součástí již zmiňované intonace. Barvu hlasu má každý jedinec vrozenou a nedá se během života nijak změnit, až na výjimky. Jako nás od ostatních odlišuje vzhled či povaha, stejnou funkci plní i barva hlasu, díky níž je náš hlas ojedinelý. Vytváří originalitu a především dodává pestrost každému projevu. Již v 1. století n. l. došlo k prvním zmínkám o timbre a o její důležitosti. O tomto přednášel římský řečník Quintilianus. I přesto, že je daná a nejde ji ovlivnit ani příliš změnit, tvoří důležitou složku pro přednes, protože pokud je barva hlasu nepříjemná, nemůže řečník přednést dokonalý projev.

61

3.1.6 Dýchání (respirace)

V minulých kapitolách byly představeny důležité funkce pro samotný mluvený projev. Vedle členění vět či zvolení správného tempa a hlasitosti je podstatnou součástí i samotná řeč, bez které by rétorika nemohla fungovat. Zvuková podoba je tvořena pomocí několika ústrojí:

- *Ústrojí fonační, hlasové* – Z plic vychází proud způsobený výdechem a následně se přesouvá do hlasového ústrojí. Vzhledem k tomuto pravidelně se opakujícímu faktu, může vzniknout tón, který vzniká nad hrtanem.
- *Ústrojí artikulační* – Bude dále v práci vysvětleno v následujících podkapitolách.
- *Ústrojí respirační, dýchací*⁶²

Hlavním tématem této podkapitoly je ústrojí respirační. Pod pojmem dech si každý představí hlavní prvek pro život. V rétorice je dech důležitý nejen pro vznik hlasu, ale i pro modulační stránku, tedy pro frázování či intonaci. Z biologického hlediska jsou plíce, které najdeme v dutině hrudní, samotným jádrem pro dech. Přesto může respirace vznikat dvěma způsoby podle toho, jakou část dýchacího ústrojí využíváme:

- *Hrudní dýchání* – Při tomto dechu pracují žebra a představuje způsob dýchání, který využíváme každý den. Slouží spíše ke všední komunikaci, protože v něm nedokážeme vytvořit dostatečně velký výdechový proud vhodný k přednášení či referování.

⁶¹ ŠMAJSOVÁ BUCHTOVÁ, Božena. *Rétorika: vážnost mluveného slova*. 2., aktualizované. vyd. Praha: Grada, 2010. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3031-8, s.77

⁶² HAVLOVÁ, BOROVÍČKOVÁ, HŮRKOVÁ, MALÁČ. *Fonetika*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983. s. 11 - 12

- *Bránicové dýchání* – Tento dech směřuje do bránice, tedy do břicha. Vyžaduje větší pozornost a důkladné cvičení než dýchání hrudní. Časté využití najde v hudbě, při zpěvu nebo hraní na nástroj.

Pro vytvoření správné tvorby hlasu je vhodné zvolit smíšené dýchání, při kterém zapojíme jak bránici, tak hrudní koš. Důležité je, aby každý řečník nad správným dýcháním uvažoval a nespolehal pouze na automatický způsob dechu. K tomu existuje řada cvičení, které by měl každý mluvčí praktikovat.⁶³

3.2 Důležitost výslovnosti v oboru rétoriky se zaměřením na ortoepii a fonetiku

K vysvětlení termínu rétorika je zapotřebí představit výslovnost a artikulaci. V této kapitole budou nejprve vykresleny tyto samotné termíny a následně bude věnovat pozornost ortoepii a fonetice a zejména jejich využití v tomto oboru.

Pod pojmem artikulace se rozumí řeč, která vzniká pomocí mluvidel a vytváří hlásky, díky kterým vzniká srozumitelný projev. Tato mluvidla jsou uložena v dutinách hrdelních, ústních a nosních, zatímco ústní dutina tvoří hlavní součást využívanou pro přesnou artikulaci.⁶⁴

Dutina ústní ukrývá mluvidla, která vytvářejí artikulaci a těmi jsou rty, horní a dolní čelist, tvrdé a měkké patro a jazyk. Když vytváříme řeč a snažíme se správně artikulovat dochází k použití takzvaných artikulátorů, které mohou být aktivní či pasivní. Aktivní představují takové artikulatory, díky kterým se artikulace provádí. Patří sem spodní část obličeje, tedy ret, spodní čelist jazyk a měkké patro s čípkem. Horní zuby, měkké a tvrdé patro a horní ret, ty se naopak řadí mezi pasivní orgány, které napomáhají ke vzniku správné artikulace. Hlavní součást artikulace tvoří hlásky, které vznikají zejména používáním jazyka a jeho jednotlivých částí. Hlásky se v českém jazyce dále dělí na samohlásky a souhlásky.⁶⁵

⁶³ ALTRICHTEROVÁ, Barbora a Magdalena NASTUNEAKOVÁ. *Rétorika pro každého*. Praha: České vysoké učení technické, 1997. ISBN 80-01-01575-0, s. 18

⁶⁴ *Tamtéž.*, s. 20

⁶⁵ ŠMAJSOVÁ BUCHTOVÁ, Božena. *Rétorika: vážnost mluveného slova*. 2., aktualizované. vyd. Praha: Grada, 2010. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3031-8, s. 44

Vedle těchto mluvidel a artikulátorů existuje řada dalších artikulačních orgánů:

- *Rty (Labia)* – Používají se dolní nebo horní, jako jediný orgán dokážou vytvořit několik pohybů. Rozlišujeme tedy dva typy hlásek, podle jejich tvaru, a to zaokrouhlené nebo nezaokrouhlené.
- *Zuby (Dentes)* – Hlavní roli pro správnou řeč představují řezáky.
- *Dásňový výstupek (Alveolární)* – Je součástí horní čelisti a při artikulaci slouží jako pasivní protějšek pro přední část jazyka.
- *Tvrdé patro (Palatum durum)* – Zde se tvoří takzvané tvrdopatrové hlásky.
- *Měkké patro (Palatum molle)* – Zde naopak tvoříme měkkopatrové hlásky. Může dojít k ústní nebo nosní rezonanci, záleží na tom, v jaké poloze a jakém pohybu se měkké patro pohybuje. Hlásky, znějící nosem nesou název nosovky, v českém jazyce můžeme takto zaznamenat nosové „m“.
- *Čípek (Uvula)* – Není samostatný orgán a používá se pouze v kombinaci s měkkým patrem. Je ojedinělý a při mluvě se používá málokdy.
- *Jazyk (Lingua)* – Jde o nejvíce využívaný orgán při tvoření hlásek. Jeho celek je tvořen několika částmi. Ty mohou být používány všechny zároveň nebo každá zvlášť. Z fonetického hlediska rozdělujeme jazyk na tři části: hrot, kořen a hřbet.⁶⁶

Dalším důležitým faktorem pro obor rétoriky, a tedy naplnění všech aspektů mluveného projevu je výslovnost. Ta není za každých okolností stejná, liší se zejména podle národních oblastí. Jinou výslovnost tedy uslyšíme v Česku, jinou na Moravě. Příkladem může být slovní spojení *sh*, kde se na Moravě klade důraz výslovnosti na *z* a *h* a v Česku naopak *s* a *ch*. Ovšem tyto poznatky nemění nic na tom, že má výslovnost českého jazyka závazná pravidla, ta nalezneme ve dvou příručkách, a to Výslovnost spisovné češtiny I a Výslovnost slov domácích. Tato ustálená forma spisovné výslovnosti českého jazyka se odborně nazývá ortoepie, o té práci pojedná v další podkapitole.⁶⁷

Doktor filozofie, vysokoškolský pedagog a jazykovědec Jiří Zeman uvádí ve své knize *Základy české ortoepie* tři výslovnostní vrstvy, které se v českém jazyce běžně využívají:

⁶⁶PALKOVÁ, Zdena. *Fonetika a fonologie češtiny s obecným úvodem do problematiky oboru*. Praha: Karolinum, 1994. ISBN 80-7066-843-1, s. 62-65

⁶⁷HŮRKOVÁ-NOVOTNÁ, Jiřina a Vítězslava ŠRÁMKOVÁ. *Mluvený projev a přednes: učebnice pro 2. a 3. ročník středních pedagogických škol a pro učitele gymnázií pro nepovinný předmět Umělecký přednes*. 2. vyd. Praha: SPN, 1985. Učebnice pro střední školy, s. 47-48

- **Neutrální výslovnost** – Představuje základní výslovnost, která se uplatňuje zejména při využívání spisovného jazyka ve veřejných projevech. Své místo najde v pedagogické sféře, v médiích nebo při úředních jednáních.
- **Běžná výslovnost** – Platí pro ni stejné pravidlo jako u neutrální, a tím je uplatnění při používání spisovného jazyka. Nevyužívá se ale při oficiálních projevech, ale při běžné mluvě. Vztah mezi komunikanty je spíše osobní.
- **Slavnostní výslovnost** – Recitace, slavnostní proslovy, přednášení uměleckých textů, to vše vyžaduje slavnostní výslovnost. Jejím prvky jsou zejména kvalitní spisovný jazyk, pečlivost a výborné rétorické dovednosti.

Vedle těchto tří vrstev doktor Jiří Zeman ještě představuje neortoepickou výslovnost. Ta nevyužívá spisovný jazyk, je velice nedbalá a neklade důraz na artikulaci a vyznačuje se deformací.⁶⁸

Správná hodnota artikulace a výslovností závisí také na stavu artikulačních orgánů, které musí být v naprostém pořádku. Stejně tak je důležitá logopedická znalost, jestliže dochází například k nesprávné výslovnosti „r a ř“, tedy k ráčkování nebo k jiným logopedickým vadám, nemůže být artikulace ani výslovnost praktikována. Proto je nezbytnou součástí již od útlého věku řešit tyto problémy pomocí logopedických úkonů.⁶⁹

3.2.1 Ortoepie

Ustálená forma spisovného jazyka neboli ortoepie je obor, který je nezbytnou součástí i pro samotnou rétoriku. Každý rétor, který se chce své práci věnovat naplno, musí mít znalost o ortoepii i fonetice. Právě tyto dvě disciplíny budou v práci rozebírány v následujících podkapitolách.

Samotné slovo ortoepie vzniklo ze dvou latinských názvů, orthos neboli správný a epein, nesoucí význam mluvit. Z toho vyplývá i charakteristika této disciplíny. Jedná se o nauku, která zkoumá správnou spisovnou výslovnost. Zahrnuje souhrn pravidel a kodexů, kterými se musí každý mluvčí striktně řídit. K tomu mu napomáhá ortoepická norma a kodifikace. Ortoepická norma patří i mezi společenské normy, tudíž je důležitá i pro správné a slušné

⁶⁸ ZEMAN, Jiří. *Základy české ortoepie*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008. ISBN 978-80-7041-778-2, s. 18-19

⁶⁹ ŠMAJSOVÁ BUCHTOVÁ, Božena. *Rétorika: vážnost mluveného slova*. 2., aktualizované. vyd. Praha: Grada, 2010. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3031-8, s. 44

chování. Problémem pro její vytvoření je určit předlohu, která má tvořit představitele, podle kterého se norma ustanoví. Dříve se považovala za správnou normu pražská mluva nebo spisovná čeština, kterou využívala vzdělaná společnost při veřejných projevech. V přítomnosti se stal držitelem ortoepické normy mluvčí, pro kterého je užívání spisovného jazyka běžné a každý jeho mluvený projev je zdvořilý a ovládá každé znaky spisovného jazyka. Může se vyskytnout několik případů, při kterých dochází k narušení této normy, čemuž se říká chyba. Tuto chybu posuzujeme podle příčiny na subjektivní a objektivní. Mezi objektivní příčiny řadíme ty, ze kterých vznikají nářečí, která jsou v různých oblastech odlišná. Mezi subjektivní patří logopedické vady, jako ráčkování, sykavky apod., které narušují artikulaci. Vedle normy se vyskytuje i kodifikace, která o zmiňované normě pojednává v příručkách. Starají se o ni lingvisté a podle ní mohou určovat a upravovat normu. Příručky, které normu prezentují, jsou například Výslovnost spisovné češtiny I. Výslovnost slov českých atd.

Druhou naukou, která je sice samostatná, ale přesto souvisí a ovlivňuje se navzájem s ortoepií, je ortofonie. Název stejně jako u ortoepie vznikl z latinského názvu orthos a foné neboli hlas. Z toho je patrné, že se zabývá zkoumáním jednotlivých hlásek. Hlasy tvoří hlavní jednotku mluvené řeči a ty se dále dělí na samohlásky a souhlásky. Samohlásky jsou krátké nebo dlouhé a důležité je při nich dodržovat správnou polohu jazyka, která může být horizontální nebo vertikální. Souhlásky vznikají za pomoci šumu, který vytvoříme výdechovým proudem, který nám vytváří charakteristický zvuk pro souhlásky. Jiří Zeman, doktor filozofie, bohemista a jazykovědec, klasifikoval souhlásky na několik druhů:

➤ **Dle způsobu artikulace**

- **Závěrové** – Tvoří se v dutině ústní, kde vznikne závěr ve výdechovém proudu a vznikne šum. Dle toho rozlišujeme nosovky a souhlásky ústní. Nosovky vznikají, pokud je při šumu dutina nosní otevřená.
- **Úžinové** – Vznikají podobným způsobem jako závěrové, jen vznikne úžina a nosní dutina se zde nepoužívá. Podle ní se ještě dále odvíjejí souhlásky úžinové vlastní (*f*, *v* aj.), kmitavé (*r*, *ř*) a bokové (*l*).
- **Polozávěrové** – Zde vznikne nejprve závěr a potom úžina a opět se nosovky nevyužívají.

➤ **Dle místa artikulace**

- **Retné** – Zde hrají hlavní roli rty, podle toho se jedná o obouretné (*p*, *b*, *m*) či retozubné (*f*, *v*) souhlásky.

- **Dásňové (alveolární)** – Při tomto typu souhlásek používáme zejména jazyk a jeho jednotlivé části, jako je hřbet, hrot a špička. Z toho nám vyplyne i umístění, které je vpředu nebo vzadu.
- **Patrové** – Patrové mají stejná umístění jako alveolární, mohou tedy být vzadu nebo vepředu, odborně řečeno palatální.
- **Hrtanové** – Jak napovídá název, tvoří se v hrtanu. Vzniká zde pouze souhláska *h* a *ráz*.

➤ **Dle účasti hlasivek**

- **Znělé** – Kmitání je jejich hlavní charakteristikou. Příkladem může být *b, m, d, n* atd.
- **Neznělé** – Nekmitají a hlasivky od sebe mají mezeru, jako je tomu například u *p, t, k, f*. atd.⁷⁰

3.2.2 Fonetika

Pojem fonetika lze definovat mnoha způsoby. Z hlediska rétoriky a zejména využití této disciplíny v tomto oboru představuje fonetika vědu o zvukové stránce jazyka. Její součástí je i fonologie, ale každá tvoří samotnou disciplínu, přesto jsou spolu ve velmi blízkém vztahu a úzce spojeny. V centru pozornosti fonetiky je samotný mluvený projev a jeho znaky. Fonologie se soustřeďuje více na jazyk, jeho zvukovou stránku a zkoumá i cizí jazyky, především zvuky, které využívá. Více využívaná a rozebíraná je fonetika, která zaujme hlavní místo i v této podkapitole. Znázorňuje několik sektorů, podle kterých se charakterizuje její význam. Fonetika není uplatňována jen v českém jazyce, proto můžeme zkoumat a navzájem porovnávat jednotlivé řeči. Tomuto se odborně říká fonetika synchronní. Pokud budeme jazyk zkoumat z hlediska historického vývoje, tedy jeho změn zvukových, jedná se o fonetiku diachronní.⁷¹ Další odvětví závisejí na stylu jejího využití, které může být praktické nebo teoretické. Teoretická fonetika přináší informace jiným vědním oborům, s kterými spolupracuje a praktická se uplatňuje při vyučování jazyků nebo i při samotné rétorice, jakožto opora pro umělce různých forem.⁷²

⁷⁰ ZEMAN, Jiří. *Základy české ortoepie*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008. ISBN 978-80-7041-778-2, s. 14, 15, 16, 17, 26, 27, 52, 53, 54

⁷¹ HAVLOVÁ, BOROVÍČKOVÁ, HŮRKOVÁ, MALÁČ. *Fonetika*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983, s. 3

⁷² HÁLA, Bohuslav. *Úvod do fonetiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1958. s. 3-4

Jak již bylo zmíněno, fonetika spolupracuje i s jinými vědními obory, které ji činí samostatnou a rozmanitou. Jelikož její hlavní úlohou je zvuková stránka jazyka, potřebuje spolupracovat s lingvistikou, do které plně patří. Při vytváření lingvistických materiálů je potřebná i dialektologie. Součástí fonetiky je i znalost mluvních a sluchových orgánů, k tomu napomáhá samotná anatomie, která vysvětlí odborné termíny a jejich úlohu. Důležitou úlohu hraje i v logopedii, která se soustředí na poruchy řeči, zejména u malých dětí a tyto vady a poruchy odstraňuje, odborně se tomu říká dyslalie.⁷³

Ve fonetice se také provádí grafický rozbor zvukové stránky řeči, kterému se říká fonetická transkripce. Jejím prostřednictvím se zkoumají a hledají hlásky neboli zvukové členy, které mají místo v každé české větě. Tyto hlásky ve fonetické transkripci označujeme hranatými závorky. Vedle hlásek tvoří důležitou součást k rozboru i grafémy, jednoduše řečeno jednotlivá písmena abecedy, která se označují stejným symbolem, avšak hlásek se vyskytuje v mluveném jazyce více.

Stejně tak se rozebírá i fonologie pomocí fonologické transkripce. Jejím hlavním útvarem je foném, který představuje jednotku zvukové formy jazyka. V tomto rozboru zkoumáme mluvený přednes a jeho fonologickou stavbu, označujeme je pomocí šikmých závorek.⁷⁴

⁷³ HAVLOVÁ, BOROVIČKOVÁ, HŮRKOVÁ, MALÁČ. *Fonetika*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983. s. 4-5

⁷⁴ ZEMAN, Jiří. *Základy české ortoepie*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008. ISBN 978-80-7041-778-2. s. 10-12

4 Průvodcovská činnost

Poslední kapitola teoretické části bude rozebírat činnost cestovního ruchu a zároveň důležité téma celé bakalářské práce, a tím je průvodcovství. Pozornost bude věnována historickým objektům, jako jsou hrady a zámky.

V první řadě je potřeba nahlédnout na tuto činnost z teoretického hlediska. Česká republika ukrývá mnoho památkových objektů, které oplývají svou historickou a kulturní výjimečností, a právě průvodcovská služba má za úkol dostat tyto informace do povědomí návštěvníků. Jak praví historik umění Oldřich Jakub Blažíček „*Hodnotný průvodcovský výklad nespočívá v délce a množství informací, ale v jeho koncepci, obsahu a způsobu sdělení. Důležitá je srozumitelnost a volba vyjadřovacích prostředků.* Proto je průvodcovství úzce spojeno s rétorikou a jejími potřebnými aspekty, které byly popsány v předchozích kapitolách. Pro průvodce jsou důležité zejména znalosti z historie a potřebné informace k danému objektu, ale hlavní složku pro vytvoření hodnotného průvodcovského výkladu tvoří jednotlivé rétorické dovednosti průvodce, od srozumitelnosti až po správnou hlasitost a frázování. Průvodcovský výklad představuje tedy nejlepší způsob prezentace, a především neopomenutí památek v zemích.⁷⁵

4.1 Historie průvodcovské činnosti

Historie průvodcovské činnosti spadá už do starověku, ale tehdy bylo toto spíše spojováno s cestováním. Ve starověku byli za cestovatele považováni Egypťané, Řekové a Římané. V té době vznikaly první cestopisy, kdy se o jeho první rysy pokusil už Homér v *Odyseyi*. Tehdy cestovatelé zkoumali okolí z lodí, což vedlo ke vznikům praktických příruček. Samotná průvodcovská činnost se začala rozvíjet až ve středověku. Evropská šlechta začala podnikat cesty, kterými značně začala otevírat cestovní ruch. Cestování představovalo možnost poznat nové lidi a zvyky a naučit se slušnému chování. Později se začaly zkoumat i jiné přednosti cestování a tím bylo lázeňství, které bylo typické zejména pro Římany, kteří měli slabost pro termální prameny, ale záliba spočívala také ve stravování nebo ubytování. Důležitou roli v rozvoji cestovního ruchu hráli mniši a kněží. Ti podnikali poutní cesty, při kterých popisovali zajímavá místa, proto docházelo už k prvním znakům průvodcovství. Ve 2. polovině 19. století

⁷⁵UBŮ, Naděžda. *Metodika průvodcovské činnosti na hradech, zámcích a dalších zpřístupněných památkách*. Praha: Národní památkový ústav, 2014. Odborné a metodické publikace (Národní památkový ústav). ISBN 978-80-7480-007-8, s. 5-7

se začal vyvíjet průmysl dopravy, který také značně přispěl k cestování. Začalo se v tomto odvětví podnikat a vzhledem tomu se cestovní ruch začal chápat jako nezbytná součást životního stylu.

Důležitá jsou také jména, která ovlivnila celkový vývoj cestovního ruchu a značně přispěla do roviny průvodcovství. Prvním z nich byl Kryštof Harant, který v roce 1608 vytvořil cestopis zaměřený na Egypt a Palestinu. Následoval Thomas Cook, který přispěl ke vzniku podnikání v cestovním ruchu. Spojil cestování s železniční dopravou a především se snažil o zlepšení průvodcovských služeb. Posledním průkopníkem a zároveň zakladatelem moderního cestovního ruchu byl Karl Baedeker. Ten věnoval pozornost především k tištěným cestopisům a průvodcům, kterých napsal několik.

V roce 1884 došlo ke vzniku první české turistické organizace, kterou byla Pohorská jednota Radhošť. Dále v roce 1888 vznikla celonárodní organizace KČT, Klub českých turistů, jejímž předsedou byl cestovatel Vojtěch Náprstek.

V roce 1918, tedy v době vzniku první republiky, se začal projevovat rozdíl mezi průvodcem a pracovníkem v cestovní kanceláři. Vzhledem k nedostatku znalostí průvodců vyskytujících se v té době v Praze bylo vyžadováno složení zkoušek. V roce 1924 se konal v Praze první kurz pro doplnění znalosti průvodců a později byla podmínka k vykonávání této činnosti složení zkoušky a absolvování několika povinných kurzů. Výstupem tohoto testu byla znalost národních dějin, perfektní orientace v Praze a jazyková způsobilost. Teprve po úspěšném absolvování dostal průvodce odznak a legitimaci.⁷⁶

První republika nezaznamenala jen rozvoj pro průvodcovství v Praze. Nedocházelo jen ke vzniku cestovních kanceláří, značně také přispěla k rozvoji průvodcovství na zámcích. Nejvýznamnější roli sehrálo Konopiště, ale vedle něho byly zpřístupněny i schwarzenberské zámky, jako Hluboká, Český Krumlov, Třeboň a Ohrada. Měly striktně daný návštěvní řád, který vytvářelo ministerstvo školství. Princip prohlídky probíhal podobně jako dnes, návštěvníkům byly představovány interiéry. Prohlídky se uskutečnily pouze s průvodci, kteří za to dostávali patřičný plat.

Ke značné změně došlo za druhé světové války, kdy byly hrady a zámky uzavřeny a používány pouze pro potřebu okupantů a nacistů. Jedinou výjimkou byl hrad Karlštejn, který sloužil jako úložiště dokumentů a památek veškerých institucí České republiky. Docházelo zejména

⁷⁶ SEIFERTOVARÁ, Věra. *Průvodcovské činnosti*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4807-8, s. 11-19

ke konfiskaci majetků, která způsobila značnou ztrátu pro národ. Po skončení války se o správu zámků a hradů starala Národní kulturní komise, zhruba čtvrtina objektů se vrátila do státního vlastnictví. Pozornost se začala soustředit na průvodcovskou službu a došlo ke vzniku prvních průvodcovských textů. V roce 1951 převzala po Národní kulturní komisi roli Státní památková správa. Ta se soustředila zejména na zvýšení kvalit průvodcovské služby a celkově na lepší úrovni samotných průvodců. Vznikla první metodická příručka a kladl se důraz nejen na znalosti, ale na dodržování rétorických dovedností. Srozumitelnost a pestrý výklad se staly nezbytnou součástí výkladu a dbalo se na vynechání příliš mnoha odborných výrazů, jmen a dat. Pro každý památkový objekt se zřizovaly průvodcovské texty, a dokonce se začaly přizpůsobovat prohlídky i dětem. Pro ty vznikaly samotné texty. V 70. letech 20. století vznikla Komise pro posuzování průvodcovské činnosti, která se soustředila na metodiky a vzdělávání průvodců. Vzhledem k působení škol se zaměřením na cestovní ruch, byly uzavírány smlouvy a jejich studenti praktikovali praxe na zámcích a hradech. Po roce 1989 byla řada památek navracena původním majitelům a zbytek se stal majetkem Národního památkového ústavu.⁷⁷

4.2 Metodika průvodcovské činnosti

Hlavní základ pro průvodcovství na zámcích a hradech tvoří průvodcovské texty. Během let se styl těchto dokumentů několikrát měnil, až v 70. letech 20. století vznikl takzvaný scénářový typ, který se uplatňuje dodnes. Skládá se ze dvou složek, a to hlavní část textu, kterou najdeme vlevo, a doplňkovou část textu, kterou najdeme vpravo. Tento způsob vytváření průvodcovských textů je velice spolehlivý, poněvadž levá část ukazuje průvodcům nejdůležitější informace, které jsou přizpůsobeny pro každodenního návštěvníka a v pravé části si každý průvodce najde sám, co mu vyhovuje nebo si v ní může postupně dohledávat jednotlivé informace. Co průvodce, to ojedinelost a originalita, avšak existuje několik podmínek a pravidel, podle kterých by se měl řídit každý. Informace, které sděluje, by měly být pochopitelné pro každého návštěvníka a zároveň si musí určit dobu, kterou každé místnosti věnuje tak, aby si vždy dokázal udržet pozornost návštěvníků. Žádná prohlídka by neměla trvat déle než 60 minut a dnešní doba dovoluje zpestřit samotné prohlídky dochovanými dobovými fotografiemi, avšak v takové míře, aby nepřesáhly textovou část. Tvorba samotného průvodcovského textu je velice podstatnou a složitou úlohou. Vytvářet by ji měla osoba, která

⁷⁷UBŮ, Naděžda. *Metodika průvodcovské činnosti na hradech, zámcích a dalších zpřístupněných památkách*. Praha: Národní památkový ústav, 2014. Odborné a metodické publikace (Národní památkový ústav). ISBN 978-80-7480-007-8. s. 30-37

má s danou oblastí blízký vztah a vždy ji musí konzultovat s dalšími odborníky. Při samotném psaní je třeba dbát pozornost na průvodce i samotného návštěvníka, tedy aby byl text co nejvíce srozumitelný, a především přizpůsobit text skutečnosti, že bude interpretován mluvenou formou. Vedle klasických průvodcovských textů, existují i specifické a těmi jsou cizojazyčné a průvodcovské texty pro děti. Cizojazyčné texty by neměly chybět na žádném památkovém objektu a jejich úkolem je vykazovat vysokou jazykovou a překladatelskou úroveň a zároveň je třeba věnovat pozornost na přizpůsobení historického kontextu dané zemi. Průvodcovské texty pro děti nejsou v každém památkovém objektu, jelikož každý běžný výklad by měl být přizpůsoben i těmto nejmenším návštěvníkům. Stejně tak je úkolem průvodce se umět této skupině přizpůsobit a dokázat udržet jejich pozornost. To docílí především aktivním zapojením dětí do samotného výkladu pomocí hádanek a úkolů. Některé zámky vytvářejí speciální prohlídky vyhrazené pouze pro děti, kdy je text veden formou pohádky a průvodce je oblečen do dobových kostýmů.

Podmínky pro přijetí k práci průvodce jsou: ukončené středoškolské vzdělání, dosažení dospělosti a dostatečné jazykové schopnosti. Provádí se výběrové řízení, kde se zkouší všechny aspekty, které musí průvodce zvládat. Od rétorických dovedností, znalosti historického kontextu, zapamatování textu, až po dovednost vystupování na veřejnosti. Existuje i možnost vzdělávání se v tomto oboru, které organizuje Národní památkový ústav. Tento ústav se dříve staral i o samotné výběrové řízení a měl celkový dohled nad každým pracovníkem v tomto odvětví. Dnes už si průvodce vybírá samotná správa zámků a hradů. Dalším důležitým faktem je, aby každý průvodce znal veškerá bezpečnostní opatření, dohlížel na mobiliář a věděl, jak a které dveře zamykat. Předtím než průvodce začne svou práci, je nutné, aby správa zámku a hradů prováděla kontroly v podobě skrytých náslechů, kde si ověří veškeré jeho schopnosti. Národní památkový ústav praktikuje skryté náslechy průběžně, ať už u nových či stálých průvodců jednotlivých památkových orgánů. Výsledky vždy musí sdělit a projednat s příslušníky příslušného zámku nebo hradu.⁷⁸

⁷⁸ UBŮ, Naděžda. *Metodika průvodcovské činnosti na hradech, zámcích a dalších zpřístupněných památkách*. Praha: Národní památkový ústav, 2014. Odborné a metodické publikace (Národní památkový ústav). ISBN 978-80-7480-007-8, s. 48 – 62

Praktická část

5 Výzkumná část

Jak již napovídá samotný název práce, výzkumná část bude zkoumat rétorické dovednosti průvodců, a to na vybraných českých zámcích. Tento obor je mi vzhledem k mé vlastní zkušenosti velmi blízký, věnovala jsem se průvodcovství na zámku čtyři roky, a právě proto jsem se rozhodla pro zkoumání znalostí v oboru rétoriky u českých průvodců. Pro přesnější analýzu a k dosažení lepších výsledků, byl výzkum soustředěn pouze na průvodce vykonávající tuto činnost na šesti českých zámcích vlastního výběru. Dotazník byl zaslán na správu zámku Mnichovo Hradiště, Červená Lhota, Hluboká nad Vltavou, Český Krumlov, Sychrov a Opočno a následně kastelány rozeslán jednotlivým průvodcům.

Informace o vybraných zámcích:

- **Zámek Mnichovo Hradiště** – Zámek je ve vlastnictví Národního památkového ústavu. Jedná se o barokní zámek založený v roce 1606, který byl nejdříve ve stylu renesančním. Prvním majitelem zámku byl Václav Budovec z Budova a až později roku 1622, tedy po bitvě na Bílé hoře zámek připadl do vlastnictví Valdštejnů.⁷⁹
- **Zámek Červená Lhota** – Zámek je ve vlastnictví Národního památkového ústavu. Byl také majetkem mnoha vlastníků. Původně se jednalo o středověkou tvrz, kterou v roce 1465 vlastnil Jan Kába z Rybňan a začal jí poskytovat první renesanční úpravy. V roce 1641 se stal majitel zámku Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka, který začal renesančnímu zámku dávat barokní podobu. Posledními majiteli byla knížecí rodina Schönburg – Hartenstein, která dala zámku nynější barokní podobu.⁸⁰
- **Zámek Hluboká nad Vltavou** – Zámek je ve vlastnictví Národního památkového ústavu. V roce 1661 byl zámek majetkem rodu Schwarzenbergů. Podoba zámku byla inspirována Velkou Británií a v 18. století měl barokní podobu. V 19. století se dočkal romantické přestavby a nyní nese podobu novogotického slohu.⁸¹

⁷⁹ Zámek Mnichovo Hradiště. *Zámek Mnichovo Hradiště* [online]. [cit. 2020-04-13]. Dostupné z: <https://www.zamek-mnichovohradiste.cz/cs/o-zamku>

⁸⁰ Zámek červená Lhota. *Zámek Červená Lhota* [online]. [cit. 2020-04-13]. Dostupné z: <https://www.zamek-cervenalhota.cz/cs/o-zamku>

⁸¹ Zámek Hluboká nad Vltavou. *Zámek Hluboká nad Vltavou* [online]. [cit. 2020-04-13]. Dostupné z: <https://www.zamek-hluboka.eu/cs/o-zamku>

- **Zámek Český Krumlov** – Zámek je ve vlastnictví Národního památkového ústavu. Nejprve se jednalo o gotický hrad, který byl založen v roce 1250 pány z Krumlova, kteří patřili do mocného rodu Vítkovců. Po pánech z Krumlova nastoupili Rožmberkové, ti se postarali o největší rozkvět hradu do renesanční podoby. V roce 1719 nastupuje nový rod Schwarzenbergů. Součástí zámku je velice navštěvované zámecké barokní divadlo. V roce 1992 byl celý památkový objekt zapsán na seznam památkového dědictví UNESCO.⁸²
- **Zámek Sychrov** – Zámek je ve vlastnictví Národního památkového ústavu. V 15. století stála na místě zámku malá tvrz, která byla v 16. století přestavená na panský kamenný dvůr, který byl v držení francouzského rodu, Lamottů z Frintroppu. Až roku 1740 se stal majetkem Valdštejnů, kteří na něm ale neudělali žádné změny. Roku 1820 se stal majitelem Karel Alain Gabriel Rohan, který zámek začal přestavovat do empírového stylu. V držení Rohanů zámek nejvíce rozkvétal a nabyl dnešní novogotické podoby.⁸³
- **Zámek Opočno** – Zámek je ve vlastnictví Národního památkového ústavu. Nejprve měl zámek podobu opevněného hradiště, které v 15. století přestavěl rod Drslaviců na gotický hrad. V roce 1495 dostali hrad Trčkové a Vilém Trčka z Lípy nechal hrad přestavit na renesanční zámek. Posledním majitelem z rodu Trčků byl Adam Erdman Trčka, který byl spolu s Albrechtem z Valdštejna zavražděn v roce 1634 v Chebu. Zámek byl zkonfiskován a o rok později ho dostali Colloredové, kteří nechali zámek opravit do barokního stylu. O veškeré úpravy se postaral architekt Giovanni Battista Alliprandi.⁸⁴

⁸² Zámek Český Krumlov. *Zámek Český Krumlov* [online]. [cit. 2020-04-13]. Dostupné z: <https://www.zamek-ceskykrumlov.cz/cs/o-hradu/historie-hradu-a-zamku>

⁸³ Zámek Sychrov. *Zámek Sychrov* [online]. [cit. 2020-04-13]. Dostupné z: <https://www.zamek-sychrov.cz/cs/o-zamku/historie>

⁸⁴ Zámek Opočno. *Zámek Opočno* [online]. [cit. 2020-04-13]. Dostupné z: <https://www.zamek-opocno.cz/cs/o-zamku>

5.1 Cíl výzkumu

I přes dnešní moderní dobu tvoří průvodcovská činnost nezbytnou součást našeho života a je neustále vyhledávaná jako volnočasová aktivita na téměř každém památkovém objektu. To je jeden z důvodů, proč jsem si vybrala právě toto téma jako obsah své bakalářské práce. Jakou úroveň rétorických dovedností nám může jednotlivý průvodce nabídnout a dochází k rozvíjení a obohacování této stránky průvodců? To byla pro mě hlavní otázka, kterou jsem se řídila od začátku svého výzkumu a na kterou jsem chtěla odpovědět.

Hlavním cílem bakalářské práce je zhodnotit a shromáždit názory průvodců a jejich znalosti v této problematice na rétoriku. Dotazník má především ukázat, jak je pro ně rétorika při výkladu důležitá, jaké její aspekty respondenti využívají, zda jí přisluhují patřičnou pozornost a snaží se své dovednosti v ní obohacovat a zdokonalovat.

Vedle tohoto hlavního cíle jsou vytyčeny další dva dílčí cíle:

Dílčí cíl 1: Zjistit, zda dostávají možnost obohacovat své zkušenosti od pracoviště, ve kterém působí

Dílčí cíl 2: V návaznosti na dílčí cíl jedna, sledovat, zda využívají semináře či kurzy na toto téma či mají zájem o doplňování a zdokonalování svých znalostí v oboru rétoriky.

5.2 Metodologie výzkumné části bakalářské práce

Pro mé výzkumné šetření a sběr dat jsem zvolila kvantitativní výzkum formou dotazníku. Dotazník jsem vytvořila pouze online a následně rozeslala na vybrané zámky. Dotazníky byly anonymní, a jak již bylo zmíněno výše, cílovou skupinu tvořili pouze průvodci na českých zámcích.

Dotazník obsahuje 15 otázek. První dvě slouží k získání obecných informací o jednotlivých průvodcích. Následují otázky, které se soustředí na jednotlivé dílčí cíle mého šetření. Dotazník je složen z několika různých typů otázek. Jedna otázka je zcela otevřená a dává respondentům možnost vyjádřit se, tři otázky bych nazvala jako polozavřené. Fungují formou seřazení pořadí či výběru z možností a následného doplnění vlastních názorů či příkladů. Zbýlých 11 otázek tvoří uzavřené otázky, které většinou může respondent doplnit položkou jiné a tím opět dostat možnost sdělení svého názoru.

Dotazník byl zpřístupněn online po dobu jednoho měsíce, během něhož jsem nasbírala odpovědi od sedmdesáti respondentů. Následně proběhlo vyhodnocování pomocí grafů, schémat a procentuálních výpočtů.

Struktura časového průběhu výzkumného šetření:

Prosinec 2019-leden 2020	Vytvoření vhodných otázek pro dotazník
Leden 2020	Předvýzkum s vhodnými kandidáty (tři osoby)
Leden 2020	Stanovení cílové skupiny (průvodci působící na šesti českých zámcích)
Únor 2020	Zpřístupnění dotazníku online
Únor-březen 2020	Sběr dat
Březen 2020	Vyhodnocování výsledků dotazníkového výzkumu

Tabulka č. 1 – Proces vzniku výzkumného šetření

5.3 Předvýzkum a hypotézy

Vzhledem ke složení otázek, které jsou vytvořeny přímo pro průvodcovskou činnost, nebylo možné dělat předvýzkum pro jinou cílovou skupinu. Z tohoto důvodu jsem po vytvoření dotazníků zvolila tři průvodce, které znám osobně, a těm dotazník předala. Předvýzkum jsem brala jako podstatný pro následující zkoumání, jelikož mohlo dojít k nepochopení otázek či ke špatnému stanovení významu jednotlivých otázek.

Po vyplnění otázek těchto tří respondentů jsem byla upozorněna hned na několik nedostatků. Dotazovaní našli nesrovnalosti u pěti otázek. Některé nejasnosti se týkaly chybných údajů, které jsem následně doplnila. K úpravám došlo u otázek 12 a 13, které zní: Jak se na vás tréma projevuje? Co je pro vás důležitější? U 12. otázky chybělo doplnění vlastního příkladu, proto jsem možnosti doplnila o kolonku jiné. Tím pádem se šetření celkově rozšířilo a bylo obohaceno i o vlastní vzory dotazovaných z průvodcovského odvětví. 13. otázka, která zjišťovala, zda průvodci upřednostňují kvalitu mluveného projevu či obsah sdělení, byla také doplněna o další možnost, tentokrát ale kolonkou obojí je pro mě stejně důležité. Po úpravě dotazníku jsem ho zveřejnila online, ale jak bylo zmíněno výše, poslala pouze na vybrané památkové objekty.

Před samotným začátkem celého výzkumu jsem si stanovila několik hypotéz. Stanovení proběhlo na základě mé osobní zkušenosti v tomto oboru a po konzultaci s jedním z průvodců, kterého pokládám za erudovaného.

Hypotézy byly dohromady tři:

První hypotéza: **Průvodcovské činnosti se věnuje více žen než mužů.**

Druhá hypotéza: **Při tomto povolání je povinné navštěvovat kurzy a odborné semináře, zároveň každý průvodce neustále zdokonaluje své znalosti a dovednosti v oboru rétoriky pomocí odborné literatury.**

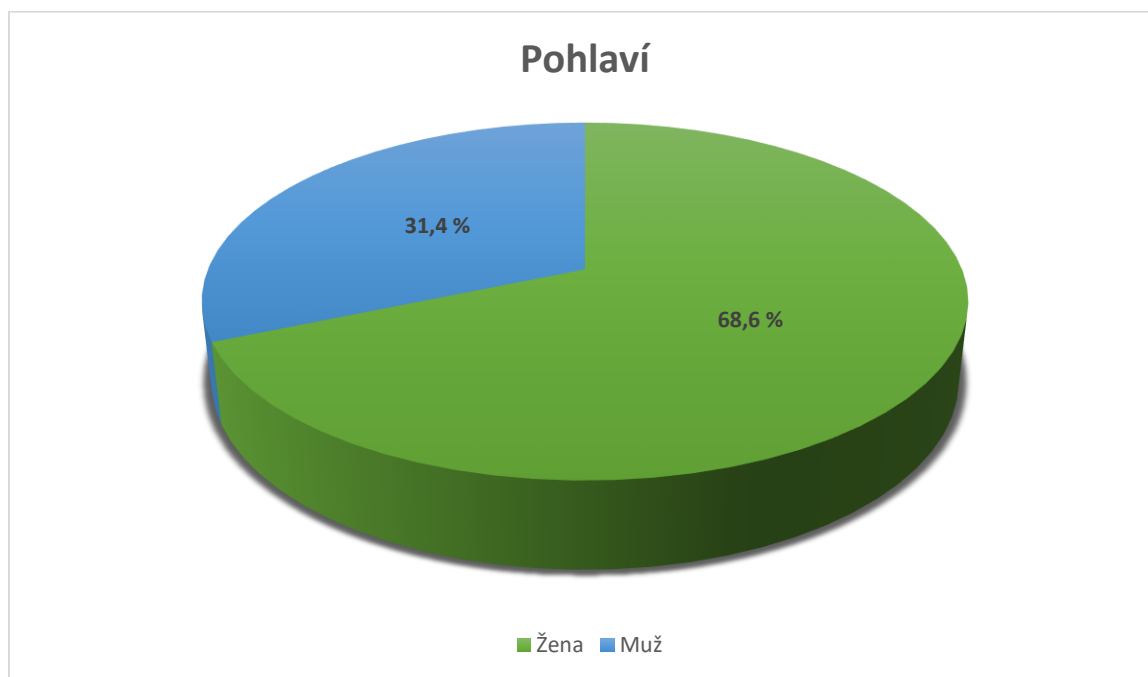
Třetí hypotéza: **Pouze výjimečně budou průvodci praktikovat před prohlídkou různé druhy cvičení, které jim napomůžou k lepšímu rétorickému výkonu.**

Všechny tři hypotézy jsem zvolila z osobní zkušenosti a na základě prostudování publikací a tyto hypotézy se prolínaly celou moji bakalářskou prací. První hypotézu jsem stanovila na základě toho, že mými kolegyněmi byly vždy pouze ženy a stejně tak konzultace s ostatními průvodci mi tuto hypotézu zcela potvrdila. Druhou hypotézu jsem určila také po prostudování metodiky této činnosti, kde byla popsána nutnost doplňování znalostí a jejich následných kontrol od Národního památkového ústavu. Praxe, která umožnila několik let sledování tohoto oboru a lidí v něm pracujících, dala za vznik poslední hypotézy. Moji kolegové a stejně tak já jsme těmto cvičením nevěnovali příliš velkou pozornost, i přesto, že představují značnou pomoc pro každého řečníka.

5.4 Zhodnocení výzkumné části

Otázka č. 1 = pohlaví

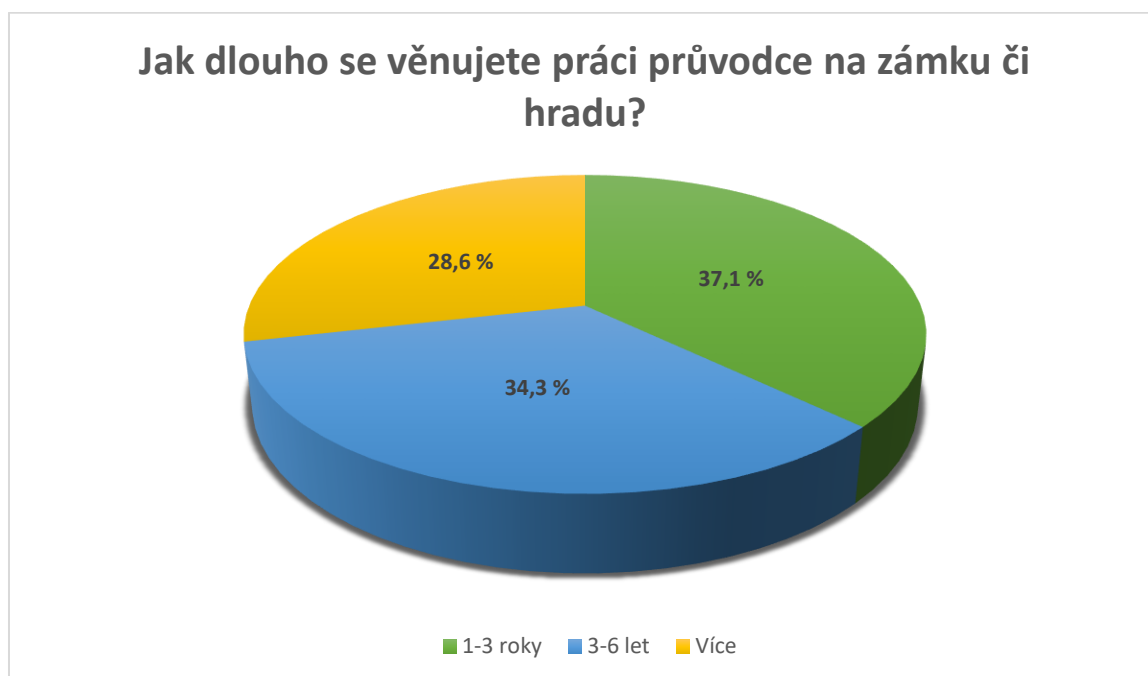
Otázku pohlaví jsem zvolila záměrně, abych zjistila, zda se průvodcovské činnosti věnují spíše ženy, nebo muži. Mou hypotézou bylo, že více kladných odpovědí bude od žen. Volila jsem tak z hlediska vlastní zkušenosti, protože jsem se více setkávala s ženami než muži. Z celkového počtu sedmdesáti respondentů, kvalifikovaných průvodců na mnou vybraných zámcích, odpovědělo 48 žen a 22 mužů. To potvrdilo mou hypotézu. Na druhou stranu účast mužů byla větší, než jsem očekávala. Z této otázky je tedy patrné, že každý zámek má nejméně jednoho muže v roli průvodce.

Graf výsledků k otázce č. 1

Otázka č. 2 = Délka praxe v oboru průvodcovství

Druhá otázka byla zaměřená na délku jejich práce v činnosti průvodcovství. Tu jsem zvolila záměrně, abych věděla, zda dotazník vyplňovali spíše zkušenější, nebo začínající průvodci. Nejvíce odpovědí bylo na dobu 1-3 let, tady odpovědělo 26 respondentů. Druhá odpověď, která značila dobu 3-6 let, byla zastoupena 24 respondenty. Nejméně odpovědí směřovalo na poslední odpověď, která zastupovala 6 a více let. Na tu odpovědělo 20 respondentů. Z výsledků je patrné, že rozdíl mezi odpověďmi není příliš velký, zároveň z toho vyplývá, že průvodce na vybraných zámcích může být jak úplný začátečník, tak i zkušený kvalitní průvodce, který se své činnosti věnuje řadu let.

Graf výsledků k otázce č. 2

Otázka č. 3 – Navštěvujete odborné semináře pořádané Národním památkovým ústavem?

Cílem následujících tří otázek bylo zjistit, jak si průvodci doplňují své rétorické vzdělání, zda navštěvují odborné kurzy a zda se vůbec o své rétorické dovednosti zajímají. Konkrétně tato otázka číslo 3. byla záměrně zvolena po přečtení knihy: *Metodika průvodcovské činnosti na hradech, zámcích a dalších zpřístupněných památkách*, přímo od Národního památkového ústavu, kde se odborné semináře popisují jako povinná činnost každého průvodce na památkových objektech. Tyto akce jsou pořádány jednou ročně. Tento jev mě zaujal a chtěla jsem zjistit, zda průvodci tuto skutečnost opravdu praktikují. Bohužel se ukázalo, že ani půlka respondentů tyto povinné semináře nenavštěvuje. Z celkového počtu odpovědělo pouhých 17 dotazovaných ano a 53 ne.

Graf výsledků k otázce č. 3

Otázka č. 4 – Znáte školu rétoriky, která nabízí řadu rétorických kurzů?

Bc. Renata Bulvová založila první Školu rétoriky v České republice, která se nachází v Praze. Pořádá několik kurzů týdně a je určena pro všechny, které se o obor rétorika zajímají a chtějí své zkušenosti zdokonalit.⁸⁵ Zde jsem kromě ano a ne zvolila ještě třetí možnost a tou byla odpověď: *Slyšela jsem o ní, ale jen okrajově*. Tu jsem vybrala z toho důvodu, abych věděla, zda o ní mají dotazovaní alespoň nějaké ponětí, ale neměli možnost zjišťovat více informací. Zde 15 dotazovaných odpovědělo, že ji znají, 19 o ní pouze slyšelo, ale bližší informace neznají a největší počet respondentů 36 odpovědělo ne, čili většina dotazovaných ji nezná vůbec.

Graf výsledků k otázce č. 4

⁸⁵ Škola rétoriky - Škola rétoriky. *Škola rétoriky* - *Škola rétoriky* [online], [cit. 26.03.2020]. Dostupné z: <http://www.skolaretoriky.cz/>

Otázka č. 5 – Pokud ano, navštívili jste někdy některý z jejich kurzů?

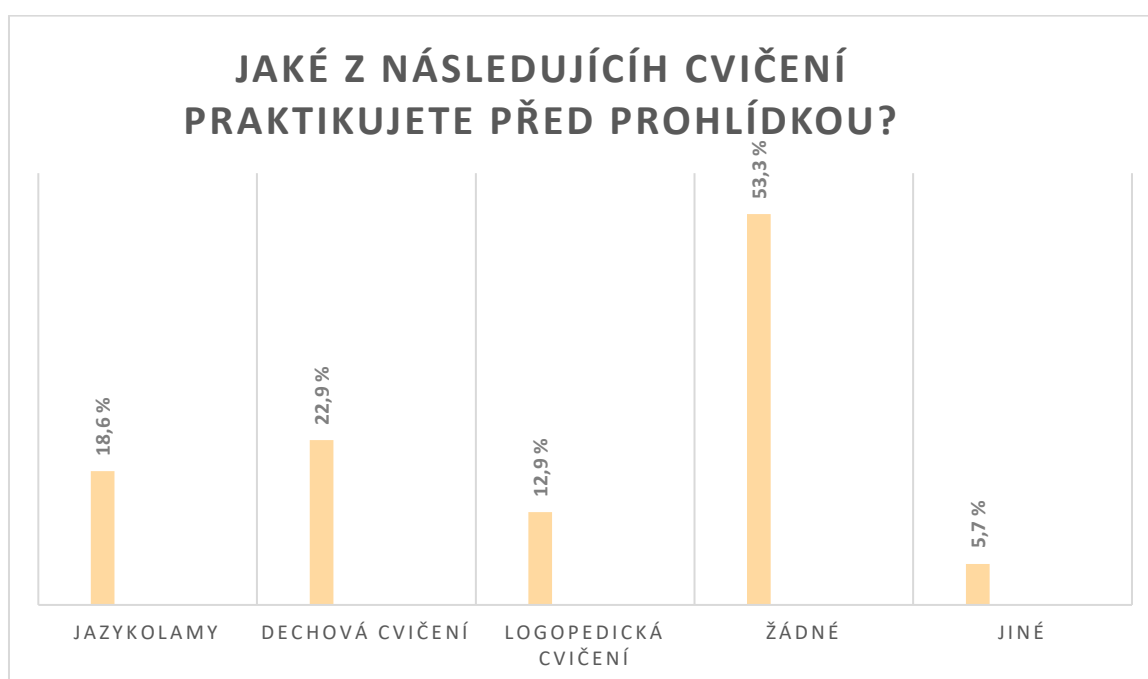
Tato otázka byla související s předešlou a jejím cílem bylo zjistit, zda některý z kurzů školy navštěvují pravidelně nebo jej alespoň zkusili navštívit. I přesto jsem tuto otázku nechala povinnou, abych s jistotou zjistila, že nikdy žádný takový kurz nenavštívili. Zvolila jsem tři odpovědi, které uváděly, že navštěvují její kurzy pravidelně nebo je praktikovali jednou anebo nikdy. 8 respondentů uvedlo, že její kurzy navštěvují pravidelně, 5 praktikovalo kurz pouze jednou a 57 nikdy. Z toho tedy vyplývá, že průvodci se v této oblasti příliš nezdokonalují, nenavštěvují odborné semináře ani nedocházejí na nejznámější rétorické kurzy.

Graf výsledků k otázce č. 5

Otázka č. 6 – Jaké z následujících cvičení praktikujete před prohlídkou?

V této otázce jsem chtěla zjistit, zda před prohlídkou čili veřejným rétorickým projevem, praktikují některá cvičení různého druhu a tím pádem i kladou důraz na přípravu jejich veřejného výstupu. Na výběr jsem zvolila jazykolamy, dechová cvičení, logopedická cvičení, žádné a dále doplnila ještě o kolonku jiné, aby měli dotazovaní možnost sepsat svůj vlastní způsob rozcvičení. Celkem 13 odpovědí směřovalo k odpovědi jazykolamy, dechová cvičení praktikuje 16 průvodců, logopedická 9 a bez cvičení odchází na prohlídku celkem 38 průvodců. Do kolonky jiná uvedli pouze 4 dotazovaní svůj vlastní názor. Každý respondent mohl na tuto otázku zaškrtnout více odpovědí.

Graf výsledků k otázce č. 6

Jiné:

- „Povídání s ostatními průvodci.“
- „Opakování textu.“
- „Rozcvičení mluvidel před zrcadlem.“
- „Zpívám slovo lodyha“.

Množství dotazovaných, které přispěli svým názorem, je poměrně malé. U první výpovědi si nejsem jistá, zda se vůbec může zařadit mezi cvičení před prohlídkou. Je to ale jistá aktivita, při které dochází ke cvičení mluvidel a procvičí se řeč, artikulace, intonace apod. Opakování textu

je důležitá věc, kterou jsem sama praktikovala téměř před každou prohlídkou. Jednak si průvodce zdokonaluje obsah svého výkladu a zároveň trénuje i rétorické dovednosti. „Zpívám slovo lodyha“, bych zařadila do dechového cvičení a rozcvičení mluvidel před zrcadlem, toto lze opět dělat formou jazykolamů, dechových cvičení i logopedických.

Otázka č. 7 – Jaké rétorické aspekty kladete do popředí?

Pro tuto otázku jsem vybrala sedm rétorických aspektů, které se mi pro průvodcovství zdály nejvíce důležité. Úkolem respondentů bylo zvolit pořadí, v jakém je využívají a jak jsou pro ně méně a více důležité. Z celkového počtu 70 byly jednotlivé aspekty uspořádány takto:

1. **Artiklace** – hodnocení 6,2
2. **Výslovnost** – hodnocení 4,7
3. **Mluvní tempo** – hodnocení 4,3
4. **Intonace** – hodnocení 4,3
5. **Oční kontakt** – hodnocení 3,1
6. **Mimika** – hodnocení 2,8
7. **Gestika** – hodnocení 2,6

Je tedy patrné, že největší důraz kladou průvodci na modulaci projevu a neverbální komunikace je pro ně až na posledních místech. Hlavní důraz kladou na správnou a důkladnou *artikulaci*, která je při průvodcovství ve velkých prostorech a pro co největší dosažení srozumitelnosti pro návštěvníky potřebná. Jako druhou zvolili správnou výslovnost, která má podobné uplatnění jako artiklace. Na třetím pořadí skončily souběžně intonace a mluvní tempo. Volba příliš rychlého tempa by u návštěvníků způsobovala nepozornost. Intonace při průvodcovství může sloužit k rozlišení výpovědí, například kladených otázek či při zdůrazňování upozornění. Na posledních třech příčkách skončil oční kontakt, mimika a gestika, kterým průvodci nevěnují až takovou pozornost.

Otázka č. 8 – Vypište, jaké zlozvyky, co se týče neverbální komunikace máte, případně jak proti nim bojujete?

V celém dotazníku jsem pouze jednu otázku zvolila jako otevřenou. Jejím cílem bylo zjistit jaké zlozvyky z neverbální komunikace mají a jestli se snaží je nějak odstranit. Při této otázce nastal problém, že málo dotazovaných pochopilo smysl otázky, která se tázala pouze na neverbální komunikaci, proto doplňovali i zlozvyky v celkové verbální komunikaci, jako jsou hezitační zvuky, doplňková slova apod., což nebylo cílem mé otázky. Pouze 17 respondentů zaznamenalo i druhou otázku, a tak odpovědělo i na to, jak proti tomu bojují. Ve většině případech pouze uvedli, že neví, jak proti tomu bojovat. Další příklady jsou uvedeny v jednotlivých odpovědích. Neverbální komunikaci jsem zvolila záměrně, protože si myslím, že při průvodcovství často ke zlozvukům z této oblasti dochází. Přesto jsem se rozhodla vyhodnotit i výpovědi, které se hlavního tématu otázky nedotýkají, ale jsou také zajímavé a stojí za zmínku.

Jednotlivé odpovědi respondentů, k otázce č. 8:

Kategorie 1:

- (9x) „žádné.“

Kategorie 2:

- (10x) „Hraní s klíči či klíčenkou.“
- „Žmoulám v ruce klíče a častokrát si neuvědomuji, že to dělá hluk. Bojovat proti tomu zkouším pouze tím, že si na to dávám pozor, ale moc se to nevede. Pomáhá mi to s přirozeností mého projevu.“
- „Často nevím, co dělat s rukama, pokud neukazuji na exponáty, tak si hrají s kroužkem od klíčů. Ale vím, že se jedná o zlozvyk a snažím se ho eliminovat.“

Kategorie 3:

- (8x) „Příliš mnoho gestikulace.“
- „Mávání rukama.“
- „Výrazná mimika.“
- „Přílišná gestika-uvědomit si to a ukotvit ruce.“
- „Přehnané máchání rukama, občasné potíže s očním kontaktem. Přehnané máchání rukama řeším tak, že si беру klíče a hraju si s nimi.“
- „Úplně mě žádné nenapadají, někdy si možná moc poskakují, když jdu z místnosti do místnosti.“

Kategorie 4:

- „Nedokážu stát na místě.“
- „Křížení nohou, zakládání rukou na prsech, snažím se tyto věci nedělat.“
- „Poklepávání nohou.“
- (2x) „Přešlapování.“
- „Nedokážu stát na místě.“
- „Houpání tělem.“

Kategorie 5:

- (9x) „Nenavazování očního kontaktu, uhýbání očima od návštěvníků či koukání do země a prázdná.“
- Neudržuji oční kontakt, snažím se to doma trénovat před zrcadlem. Hodně máchám rukama, snažím se vzít si do ruky něco, co držím, abych tolik negestikulovala
- „Zle koukám na lidi, kteří mě štvou. Bojuji proti tomu upozorněním, že návštěvník dělá něco, co nemá.“

Kategorie 6:

- „Užívání pazvuků a hezitačních zvuků, nevím, jak proti tomu bojovat.“
- „Zadrhávám se, často opakují některá slova.“
- „Na začátku věty se někdy objevuje slovo "tak", proto se snažím většinou polknout, než abych začala větu: „Tak vás vítám.“
- „Částečné spadávání k rychlému mluvení.“
- „Rychlé tempo, přerěky.“
- „Zadrhávám se.“
- „Mluvím rychle, vynechávám, snažím se mluvit pomaleji.“
- „Rychlost řeči plynoucí z velkého množství návštěvníků. Zestručním výklad.“
- „Používání pomocných slov např. jakože, musím na to více myslet.“
- „Floskule.“
- „Výplňková slova.“
- „Vycpávková slova.“
- „Hodně se rozpovídám, nestíhám prohlídky v limitu. - Snažím se stručně odpovídat na dotazy. Ale raději protáhnu prohlídku. Někdy mluvím kvůli tomu moc rychle.“
- „Zasekávám se, zadrhávám. Nevím, jak s tím bojovat.“

- „Slovní vycpávky-prostě, tak... Bojovat těžko, automaticky vyplňuji tu prázdnou chvíli, než naskočí myšlenka.“
- „Jednotná intonace.“
- „Časté ehm, hmm, snažím se je nedělat, mluvení rychle.“
- „Používám hezitační zvuky, snažím se jich zbavit různými cvičeními.“

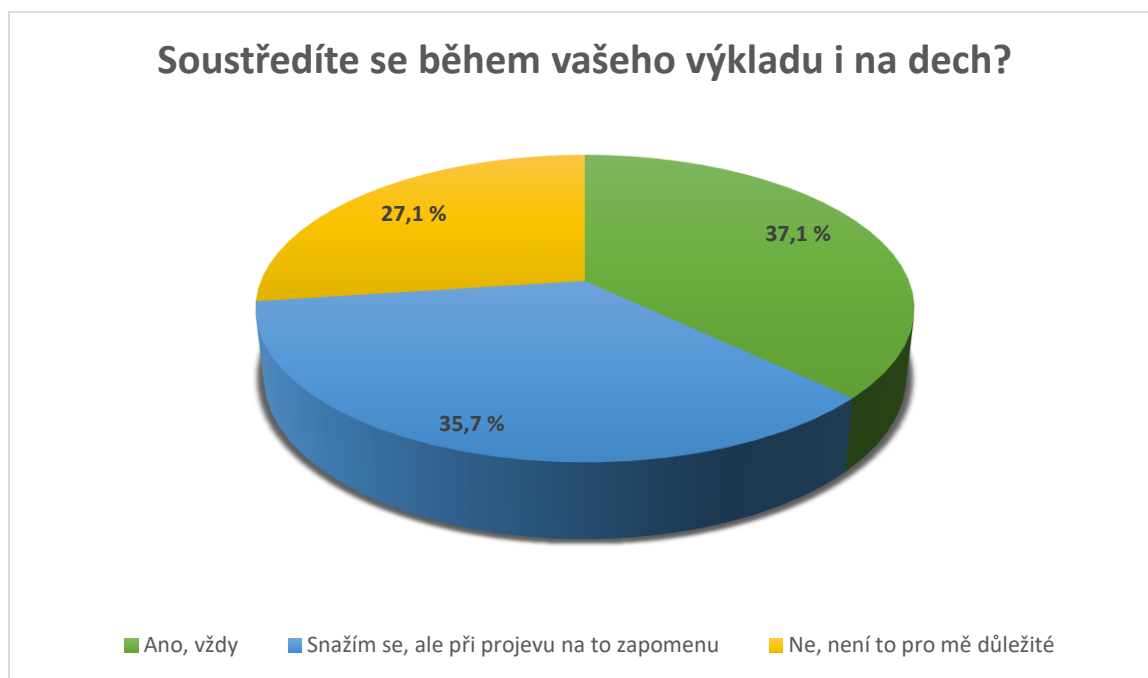
Klasifikace a rozčlenění odpovědí, k otázce č. 8:

1. **Kategorie:** Odpověď „žádná,“ lze definovat tak, že opravdu žádné zlozvyky nemají, nebo si jich nejsou vědomi. Jelikož jsem otázku nechala povinnou, mohlo jít i o rychlé odbytí otázky, která pro ně nebyla příliš zajímavá. Takto odpovědělo 9 průvodců.
2. **Kategorie:** Nejvíce průvodců uvedlo, že si při výkladu hrají s klíči a následně kvůli tomu způsobují hluk. Jak proti tomu bojují, uvedli pouze tři respondenti a to tím, že se na činnost soustředí a snaží se ji omezit.
3. **Kategorie:** Poté následovalo několik odpovědí na výraznou gestiku a mimiku, která byla uvedena buď takto jedním slovem, anebo rozepsána: máchání a mávání rukama, jako důvod, jak tomu předejít, uvedli dva respondenti hraní si s klíči, které zamezuje pohybu rukama, to ale nadále vede k dalšímu zlozvyku, který je uveden výše. Další pomoc pro zmizení tohoto zlozvyku bylo ukotvení rukou a trénování tohoto zlozvyku před zrcadlem.
4. **Kategorie:** Problém se stáním na místě, pohyby nohou, přešlapování či poklepávání nohou anebo pohyb celým tělem.
5. **Kategorie:** Dohromady 11 průvodců uvedlo, že mají problém s očním kontaktem. Nejčastěji ho nedokážou navázat s návštěvníky, dále hledí do prázdna nebo do země. Jeden příklad, který souvisel s očním kontaktem, dokonce vyjadřoval vztek a nesympatie k návštěvníkům, což může způsobovat nepříjemné situace.
6. **Kategorie:** Odpovědi, které nesouvisejí s otázkou, ale znázorňují zlozvyky z hlediska verbální komunikace: Takto odpovědělo až 17 průvodců. Mezi nejčastější odpovědi patřilo rychlé tempo, které ovlivňuje délku celé prohlídky. Poté vycpávková slova a hezitační zvuky. Jen jeden respondent uvedl nerozlišování intonace a jeden dokonce uvedl nestíhání časového limitu pro prohlídku, kterou prodlužuje příliš dlouhým výkladem. V mém dotazníku

se také objevilo jako odpověď slovo floskule, což spadá do vycpávkových či hezitačních zvuků, které jsou problémem téměř každého řečníka.

Otázka č. 9 – Soustředíte se během vašeho výkladu i na dech?

Výběrem této otázky jsem chtěla upozornit na důležitost správného dechu, který je společníkem každého řečníka při mluvených projevech. Cílem bylo zjistit, zda mu průvodci věnují pozornost, anebo ho eliminují. Pro tuto otázku jsem opět zvolila tři odpovědi, které se neskládaly pouze z ano a ne, ale doplnila jsem je ještě o odpověď, která znázorňuje snahu ze strany mluvčího, který pak při samotném projevu na dech zapomene. 26 odpovědělo kladně a vždy se na dech soustředí, 25 se soustředí, ale během výkladu jim tato skutečnost unikne. Zbytek dotazovaných v počtu 19 správnému dýchání vůbec pozornost nevěnují.

Graf výsledků k otázce č. 9

Otázka č. 10 – Myslíte, že dnešní doba nabízí dostatek programů a příruček, kde hledat pomoc při zdokonalování a hledání informací z oblasti rétoriky?

Cílem této otázky bylo zejména zjistit, zda mají průvodci pocit, že mají dostatečnou oporu, vědí, kde hledat odbornou pomoc, nebo kde se přiučit v oboru rétoriky. Dále se vzhledem k odpovědím na tuto otázku dá zjistit, zda tyto příručky vyhledávají, protože tím, že odpoví ano, je jasné, že se o ně zajímají. Na tuto otázku jsem zvolila pouze jednoduché a jednoslovné odpovědi – ano a ne. Více jak polovina, 49, odpovědělo ano, a tím pádem se o příručky zajímají. Celkem 21 průvodců má pocit, že v dnešní době oporu nenacházejí.

Graf odpovědí k otázce č. 10

Otázka č. 11 - Změnila se vaše míra trémy v průběhu let průvodcovské činnosti?

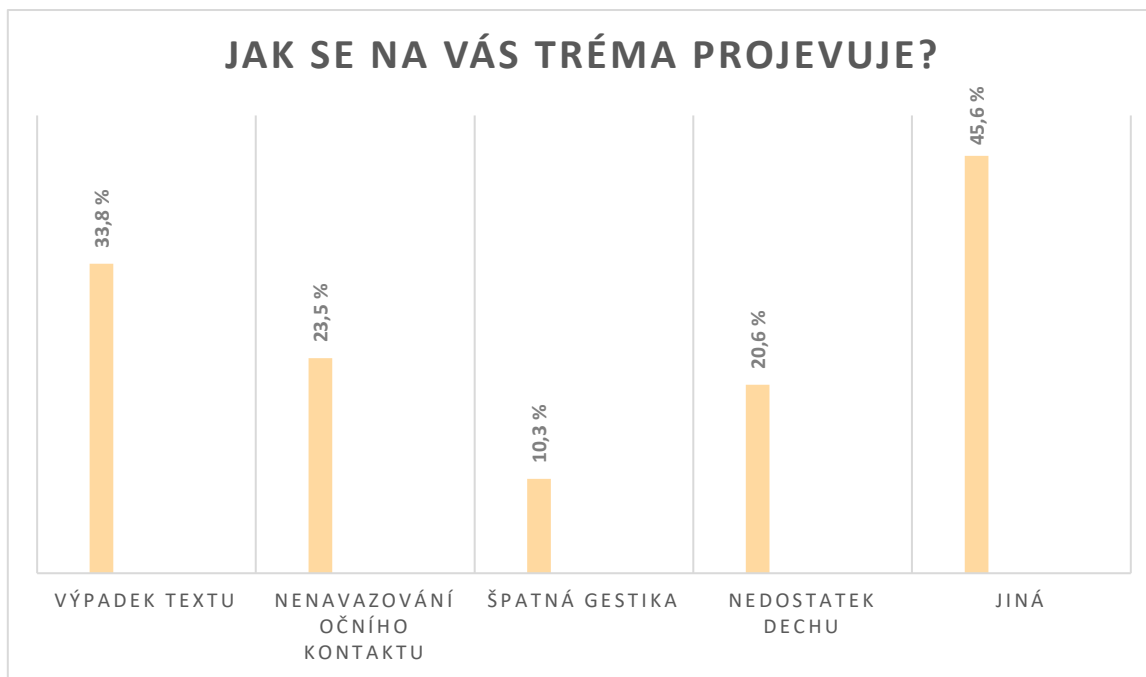
Otázka č. 12 – Jak se na vás tréma projevuje?

Tréma doprovází téměř každého řečníka a jejím následkem mohou být chyby v textu či spadávání ke zlovykům. Tomuto tématu se věnuje otázka č. 11 a navazuje na ni otázka č. 12. Cílem těchto dvou otázek bylo zjistit, zda trémou trpí a jaké následky u nich vyvolává. Otázku č. 12 jsem zvolila jako dobrovolnou, protože pokud na předešlou otázku odpověděl dotázaný ne, nemohl uvádět příklady k následující otázce. Otázku č. 12 jsem dále doplnila o vyjádření vlastního příkladu, a to pomocí kolonky jiné. Dohromady 26 průvodců trémou nikdy netrpělo a dále neuváděli příklady. Celkem 39 průvodců trémou trpí, ale registrují, že je tréma každou prohlídkou menší. 5 jich uvedlo, že se trémy nikdy zbavit nedokážou.

Graf výsledků k otázce č. 11

Do otázky číslo 12 jsem zvolila čtyři příklady, které mohou nastat, když se dostaví tréma: výpadek textu, nenavazování očního kontaktu, špatná gestika a nedostatek textu. Této otázce se z celkového počtu zúčastnilo pouze 44 respondentů, zbytek odpověděl, že trémou netrpí a tím pádem se nemuseli této otázce účastnit. Z těch, které trému mají, 23 respondentů trpí výpadkem textu, 16 jich nenavazuje oční kontakt, 7 osob pociťuje zhoršování gestiky a 14 osob uvedlo, že se jim kvůli trémě zhoršuje dýchání. Dalších 16 osob uvedlo i jinou formu pociťování trémy. Průvodci v této otázce mohli opět zvolit možnosti vícekrát.

Graf výsledků k otázce č. 12

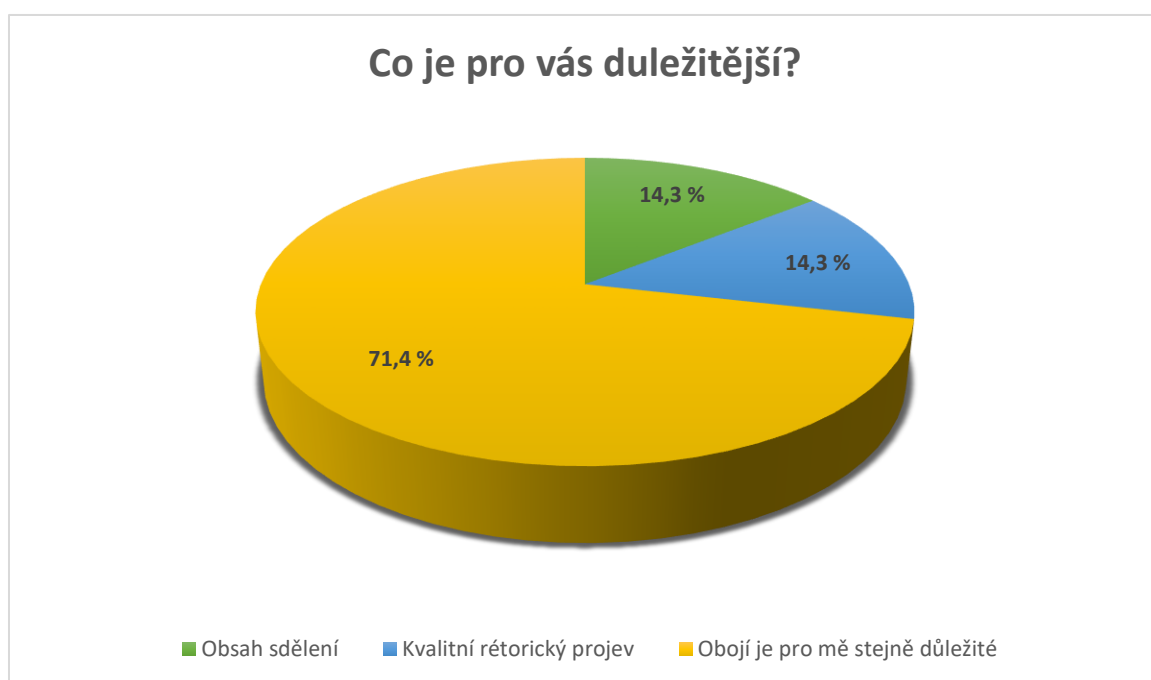
Jiné:

- „Domnívám se, že pouze vnitřně-nervozita, sevřený žaludek. Kromě pár zakotání nebyla snad tréma na mých prvních prohlídkách znát.“
- „Nesouvislost výkladu.“
- „Rozklepané ruce, přerěky.“
- (5x) „Kotání.“
- (4x) „Zrudnutí.“
- „Zvýšený tep, klepání hlasu.“
- „Třesení hlasu a rukou.“
- „Rychlost přednesu.“
- „Používání hezitačních zvuků.“

Z toho vyplývá, že nejčastěji při trémě u průvodců dochází k zarudnutí v obličeji a kotání. Často se také objevily změny na hlase, klepání apod.

Otázka č. 13. – Co je pro vás důležitější?

Cílem této otázky bylo zjistit, zda konkrétně průvodci dávají přednost obsahu výkladu, čili jaké informace sdělí, v jakém pořadí a co vše do toho zakombinují, anebo se soustředí na rétorický dojem a obsazení všech důležitých rétorických aspektů. Pro tuto otázku jsem opět zvolila tři odpovědi: Obsah sdělení, kvalitní rétorický projev a obojí je pro mě stejně důležité, jelikož dle mého názoru je třeba dávat pozornost oběma složkám. Obsah sdělení a kvalitní rétorický projev měly stejný počet u 10 respondentů. Zbytek dotazovaných dal přednost obojí variantě, tím pádem ukázali, že je pro ně důležitý jak obsah výkladu, tak i jeho rétorická složka.

Graf výsledků k otázce č. 13

Otázka č. 14 – Nabízí vaše pracoviště možnost školení kurzů, v oboru rétoriky?

Stejně jak tomu bylo předešlých tří otázek, se i tato soustředí na zdokonalování rétoriky ze strany průvodců. Tato konkrétně zkoumá, zda dostávají průvodci možnosti ohledně rozvíjení se v oblasti rétoriky ze strany pracoviště, v tomto případě státního zámku, ve kterém pracují. Odpovědi jsem rozdělila do tří skupin. Buď tyto možnosti dostávají pravidelně, nebo je nikdy nedostali, nebo jen párkrát. Bohužel v tomto případě většina lidí, konkrétně v počtu 39, nedostala možnost školení ani jiných kurzů. Pouhých 10 osob dostává nabídky pravidelně a 21 se s touto nabídkou setkal, ale jen párkrát.

Graf výsledků k otázce č. 14

Otázka č. 15 – Myslíte si, že kvalitní rétor má dbát i na oděv a celkový vzhled?

Po prostudování několika materiálů, ze kterých jsem čerpala informace ke své teoretické části, jsem zařadila tuto otázku do svého dotazníku. Jak je uvedeno v mé teoretické části, pro rétora je důležitý i celkový vzhled, díky kterému pak působí příjemným dojmem na posluchače. Proto jsem jako poslední otázku zvolila právě tuto, která mi měla zobrazit názor ostatních průvodců. Odpovědi byly opět jednoznačné - ano a ne. Jednoznačně zvítězila výpověď, že je pro řečníka důležitý i vzhled. Dohromady 64 průvodců uvedlo ano a zbylých 6 ne.

Graf výsledků k otázce č. 15

5.5 Vyhodnocení hypotéz

Na začátku mého výzkumného šetření, jsem si na základě vlastních zkušeností formou čtyř leté praxe v oboru průvodcovství, zvolila tři hypotézy. Po vyhodnocení jednotlivých otázek mohu zhodnotit, zda byly potvrzeny.

První hypotéza: Průvodcovské činnosti se věnuje více žen než mužů.

Tato mnou stanovená hypotéza byla následně potvrzena i dotazníkem. Ze 70 respondentů se dotazníku zúčastnilo 48 žen a 22 mužů. Více jak polovina dotazovaných byly ženy. Potvrzení hypotézy přece jen bylo překvapující, jelikož jsem se domnívala, že muži se zapojí v ještě menším množství. Z počtu nám vyplývá, že na každém zámku zaujímá minimálně jeden muž práci průvodce.

Druhá hypotéza: Při tomto povolání je povinné navštěvovat kurzy a odborné semináře, zároveň každý průvodce neustále zdokonaluje své znalosti a dovednosti v oboru rétoriky pomocí četby.

K potvrzení této hypotézy bylo vytvořeno celkem pět otázek: Otázka číslo 3 - *Navštěvujete odborné semináře pořádané Národním památkovým ústavem?* Otázka č. 4 - *Znáte školu rétoriky, která nabízí řadu rétorických kurzů?* Otázka č. 5 – *Pokud ano, navštívili jste někdy některý z jejich kurzů?* Otázka č. 10 – *Myslíte, že dnešní doba nabízí dostatek programů a příruček, kde hledat pomoc při zdokonalování a hledání informací z oblasti rétoriky?* Otázka č. 14 – *Nabízí vaše pracoviště možnost školení kurzů, v oboru rétoriky?* Otázky zjišťovaly, zda průvodci navštěvují odporné a povinné semináře pořádané Národním památkovým ústavem, jestli vyhledávají rétorické kurzy anebo čtou odbornou literaturu o rétorice. Tato mnou zvolená hypotéza nebyla průvodci potvrzená, poněvadž 53 průvodců odpovědělo, že se nezúčastní žádných odborných seminářů, zároveň téměř nikdo neznal Školu rétoriky a tím pádem nenavštěvuje ani kurzy, které ona škola nabízí. Z celkového počtu pouze 15 respondentů uvedlo, že Školu rétoriky zná. Z toho se odvíjela i navazující otázka, kde pouhých 13 dotazovaných odpovědělo, že navštěvují rétorické kurzy pravidelně, nebo se jich zúčastnili pouze jednou. Jak již bylo řešeno ve vyhodnocování, otázka č. 10 měla zjistit, jednak jestli mají pocit, že existuje v dnešní době dostatek příruček a odborné literatury, ale zároveň z otázky vychází i fakt, zda se o tento čin vůbec zajímají. Zde se zčásti moje hypotéza potvrdila, jelikož většina 49 průvodců dalo ano. Poslední otázka, která se tomuto tématu věnovala, byla s číslem 14: Dostávají průvodci podporu ve zdokonalování jejich schopností od pracoviště,

ve kterém působí? Tato otázka potvrdila, že ne. 10 respondentů, tuto možnost dostává pravidelně a 21 ji dostalo pouze párkrát. Jako závěr této hypotézy jsem zvolila, že se mi nepotvrdila, i přesto, že většina průvodců, hledá pomoc v odborných literaturách, stejně nedochází k návštěvám seminářů a kurzů nebo pouze v malém množství. Stejně tak jen málokdy dostanou podporu ze strany pracoviště. Myslím si, že každý památkový ústav, by měl zajistit pravidelné programy na prohlubování rétorických dovedností.

Třetí hypotéza: Pouze výjimečně budou průvodci praktikovat před prohlídkou různé druhy cvičení, které jim napomůžou k lepšímu rétorickému výkonu.

Poslední hypotéza, kterou jsem si na základě vlastních zkušeností zvolila, se mi zčásti potvrdila. Mým odhadem bylo, že jen výjimečně budou věnovat pozornost procvičování před prohlídkou. Celkové výsledky vyšly skoro půl na půl, což překhalo mé očekávání. 38 průvodců uvedlo, že žádná cvičení nepraktikují a 32 zaškrtnulo cvičení, které měly na výběr, z toho další 4 respondenti uvedli vlastní příklady.

5.6 Shrnutí výsledků

Na základě vyhodnocení výzkumného šetření pomocí dotazníků, byla zjištěna určitá fakta, která byla podstatná pro naplnění cíle mé výzkumné části.

Před začátkem dotazníkového výzkumu jsem si stanovila tři základní cíle, které jsem chtěla zjistit a které se nadále prolínaly celou mojí výzkumnou částí. Z tohoto hlediska jsem i poskládala jednotlivé otázky, které mi následně pomohly mé cíle uskutečnit. Hlavním cílem bylo zjistit, jaké mají čeští průvodci rétorické dovednosti. Díky shromážděným odpovědím na jednotlivé otázky se mi podařilo zjistit, jaké rétorické aspekty průvodci při svých prohlídkách používají, zda se snaží své znalosti obohacovat a stále se učit něčemu novému. Jestli dostávají oporu jak od pracoviště, tak i od dnešní doby. Jestli si uvědomují, že mají určité rétorické zlovyky a věnují jim pozornost. To vše se mi podařilo během mého šetření zjistit. Na další dva cíle, které jsem si vytkla, jsem vytvořila speciální otázky, které mi pomohly odpovědět. Z celkových výsledků bych ráda podotkla fakt, že by se průvodci měli více snažit v procvičování svých rétorických dovedností, a to formou návštěv rétorických kurzů a seminářů. Neměli by na toto zapomínat.

Z vyhodnocených výsledků lze obecně zformulovat základní zjištěná fakta takto:

Ze 70 respondentů, kteří se zúčastnili mého dotazníku bylo **48 žen (tj. 68,6 %)** a **22 mužů (tj. 31,4 %)**. Obecně lze tedy říci, že větší množství u průvodcovství zastávají ženy. Mého dotazníku se zúčastnili spíše průvodci, kteří se této činnosti věnují v rozmezí od jednoho roku až do šesti let. Z analýzy nejde konkrétně říci, zda se na zámku objevují spíše pokročilí či začínající průvodci. Z výsledků je patrné, že každý zámek je v tomto ohledu jedinečný a dává možnosti každému s jakýmkoliv zkušenostmi. Respondentů, kteří zdokonalují a pravidelně doplňují své rétorické znalosti, **není příliš velké množství** a z této statistiky je patrné, že je potřeba se na tuto skutečnost **v budoucnu zaměřit**. Toto mínění potvrdila otázka č. 14, která ukázala, že ve většině případů nedochází k zajištění kurzů, seminářů atd. od pracoviště, ve kterém pracují. Zde bych uvedla, že z celkového počtu pouze **10 respondentů (tj. 14,3 %)** dostává od pracoviště nabídky na kurzy, semináře apod. **Pouze 24,3 % (tj. 17 responzí)** uvedlo, že se pravidelně účastní odborných seminářů. U tří otázek, které byly zaměřeny na toto téma, **dohromady 146krát z celkového množství**, byla průvodci vybrána odpověď ne. Tím pádem dali najevo, že své znalosti nedoplňují a nenavštěvují žádné semináře nebo odborné kurzy. **Pouze 8 (tj. 11,4 %)** dotazovaných z celkového počtu 70 uvedlo, že **pravidelně navštěvují rétorické kurzy**. Na základě získaných odpovědí mohu říci, že více jak **polovina (tj. 48, 54,3 %)** průvodců nepovažují za důležité procvičování před veřejným výstupem, v tomto případě průvodcovským výkladem. Pokud cvičení dělají, lze obecně říci, že nejvíce praktikují **dechová cvičení**, která vybrali 16krát. Nejmenší pozornost věnují **logopedickým cvičením**, které byly zvoleny pouze 9krát. Co se týče rétorických aspektů, které měli za úkol respondenti seřadit, jednoznačně zvítězila artikulace s hodnocením 6,2. Obecně lze říci, že pro průvodce není důležitá neverbální složka komunikace. **Gestika** a mimika v tomto případě skončily na posledních dvou místech. **Mimika** s hodnocením 2,8 a gestika s hodnocením 2,6. Zároveň ale **59 respondentů** uvedlo příklady zlovyků, a to z hlediska neverbální komunikace. Z těchto příkladů, které jsou uvedeny v analýzách jednotlivých otázek, bych zde zmínila problém nenavazování očního kontaktu, tento nedostatek průvodci napsali celkem **11krát**. A dalším zlovykem bylo hraní s průvodcovskými klíči, které bylo zvoleno dohromady **12krát**. Z hlediska zjištěných faktů bych dále uvedla, že většina průvodců trpí trémou.

Dohromady 44 dotazovaných uvedlo, že trémou trpí, nebo že ji postupně se získanými zkušenostmi odbourávají. Pokud zvolili, že trémou trpí, měli za úkol vyjádřit, jakým způsobem se na nich tréma projevuje. Z počtu 44 respondentů a z možností,

které měli na výběr, nejvíce uváděli **výpadek textu**, který zvolili 23krát. Zároveň ale 31 respondentů uvedlo vlastní možnost, kde se nejvíce opakovalo **koktání (5krát)**, **dále pak rudnutí (4krát)** v obličejí. Z celkového počtu **71,4 % (tj. 50 responzí)** respondentů uvedlo, že kladou důraz, jak na rétorický projev, tak i obsah sdělení. Na závěr většina průvodců celkem **64 (tj. 91,4 %)** uvedlo, že rétor má vždy dbát i na svůj vzhled.

Zvolení tohoto tématu bylo mou nejlepší volbou, jelikož je mi toto téma velice blízké a chtěla bych se mu věnovat i nadále. Kvantitativní metoda, formou dotazníku, kterou jsem si pro svůj výzkum zvolila, sehrála správnou roli a zajistila mi pravdivé skutečnosti. Celá výzkumná část mi přinesla nové zkušenosti, především v tom, co bych měla sama vylepšit pro svou budoucí průvodcovskou činnost. Pro přesnější a kvalitnější výsledky jsem vybrala pouze šest českých zámek vlastního výběru, a tak se ve výzkumu vyskytovali pouze průvodci působící na těchto zámcích.

6 Projekt bakalářské práce

Jako kulturní projekt, který tvoří součást mé bakalářské práce, jsem si zvolila besedu, která nese název Variace pohledů na rétoriku. Beseda celkově navazuje na téma mé bakalářské práce Rétorické dovednosti průvodců a zapadá do celkového kontextu.

6.1 Představení projektu

Beseda s názvem Variace pohledů na rétoriku představuje kulturní projekt, který soustředí svou pozornost na řečnictví a umění veřejně vystupovat. Pro zajímavější pojetí jsem pozvala tři hosty, kteří budou hlavními aktéry této besedy. Každý z nich se věnuje jinému povolání, přičemž pro všechny je důležitá rétorika a schopnost veřejně vystupovat. Hosty jsem takto zvolila sama a hlavním prvkem byla různorodost a zároveň jeden důležitý spojující prvek a tím je rétorika.

Místo a cílová skupina: Za místo, ve kterém se má beseda uskutečnit jsem si vybrala odbornou střední školu se zaměřením na cestovní ruch. Konkrétně se jedná o školu s názvem Hotelová škola Radlická. Tím pádem je beseda orientovaná na cílovou skupinu formou studentů cestovního ruchu, v jejichž zájmu jsou praxe ve formě průvodcovství na zámcích, tím pádem je jim veřejné vystupování a rétorika blízká.

Účinkující hosté:

Každý z hostů je výjimečný a pokusí se co nejlépe zobrazit rétoriku vlastními zkušenostmi z jejich povolání.

- **Eva Beňová** – Vystudovala cestovní ruch, díky kterému se dodnes aktivně po dobu čtyř let věnuje průvodcovství na zámku Mnichovo Hradiště. Díky tomu získala náležité rétorické dovednosti a nyní se věnuje i moderování na výstavách. Zálibu také našla v komentování sportovních zápasů v nové míčové hře s názvem Czecebumbal, zde je členkou týmu Czecebumbal Team. V roce 2017 komentovala zápasy tohoto sportu ve Sport Expo. Vedle toho uplatňovala rétorické dovednosti i ve sborovém a operním zpěvu.

- **Tomáš Ždímal** – S moderováním začal v roce 2018, kdy se dostal do pražského rádia SeeJay. Ve stejném roce se stal i hlasatelem FK Pardubice a v roce 2019 hlasatelem a PR manažerem florbalového klubu SOKOLI Pardubice. Stejněho roku začal působit i v Hitradiu FM, kde moderuje dodnes a považuje jej za svůj dosavadní největší úspěch. Zajímavé je, že do svých 19 let neuměl správně vyslovit 8 hlásek, i přesto se chtěl od mala věnovat veřejnému vystupování a rétorice. Z tohoto důvodu začal pravidelně navštěvovat logopedii a později chodit k učiteli artikulace. Během dvou let se všemu naučil správně a dodnes ho řeč živí. Své moderátorské schopnosti využívá i na volnočasových aktivitách, jako jsou maturitní plesy a svatby.
- **Roman Hajlich.** – Třetí host zobrazí rétoriku ve světě filmu. Jedná se o herce a především dabéra. Herectví se věnoval od šesti let a ztvárnil několik vedlejších rolí v českých filmech. Později se dal na dráhu dabingu, které se věnuje i dodnes. Nadaboval více jak 40 filmů všeho druhu a sám tvrdí, že dabing je pro něho spíše koníčkem. Dabingu se věnuje více jak 10 let a svůj hlas věnoval už několika rolím, pro českou dabingovou audio tvorbu.

Rozhodla jsem se průběh besedy zorganizovat pomocí scénáře, který jsem rozdělila do tří fází, které zobrazují určitá témata:

1. **fáze = Představení povolání jednotlivých hostů.** Každý popíše své vlastní zkušenosti, co ho k této práci vedlo, jak ji získal. Může zapojit i zajímavé historky. Co vše museli udělat, aby se k této práci dostali, a proč si vybrali právě tuto. Jaké překážky a nástrahy je během práce potkaly a co vše pro své vysněné povolání museli obětovat.
2. **fáze = Předání studentům zkušenosti z oblasti rétoriky.** Jak se správně připravit na veřejné vystupování, jak bojovat proti trémě. Následně se pozornost bude obracet na praktická cvičení, která si budou moct vyzkoušet i sami studenti. Cvičení budou dechová, logopedická, artikulační apod. Jednotlivé aspekty si bude moct každý vyzkoušet pomocí hlasité četby, při které je budou korigovat jednotlivý hosté.
3. **fáze = Charakteristika rétorických aspektů pro moderátora, průvodce a dabéra.** V poslední fázi se beseda bude věnovat jednotlivým rétorickým aspektům, zejména porovná, která se využívají při průvodcovství, moderování a dabingu. Jaké rétorické vlastnosti jsou pro daná povolání důležitá a v neposlední řadě se bude soustředit i na neverbální komunikaci.

Jako další důležitý bod, pro docílení nejlepší formy mé besedy, jsem zvolila samu sebe do role moderátora, který by neměl chybět na žádné besedě. Mým úkolem bude celý průběh akce řídit, pomyslně režírovat a korigovat hosty. Součástí mých povinností bude zahájení a ukončení cele besedy. Důkladné představení jednotlivých hostů, nastínění témat studentům, kterými se bude koncept besedy zabývat a také pokládat předem připravené otázky, viz přílohy. Dalším důležitým úkolem bude sledovat čas, abychom vše zvládli uskutečnit. Na závěr do průběhu zahrnu i studenty a dám prostor pro jednotlivé otázky. Po dovršení času šedesáti minut besedu ukončím a poděkuji všem účinkujícím.

6.2 Harmonogram kulturního projektu

Říjen	Zvolení formy literárního projektu
Listopad	Vymýšlení osnovy a hledání vhodných hostů
Prosinec	Kontaktování vybraných hostů, sepsání financí a následná kalkulace, nalezení vhodného místa
Leden	Hledání sponzora, zamluvení a stanovení termínu na střední odborné škole
Únor	Vytvoření propagačních letáků, poté namnožení a roznesení po škole, zvolení vhodných otázek pro hosty a rozdělení celé besedy na tři témata
Březen	Realizace besedy, stanovené datum 30. března 2020 od 14:00, kvůli COVID – 19, realizace nakonec nebyla možná

Tabulka č. 2 - Harmonogram

6.3 Kalkulace projektu

1. Finanční odměna pro hosty:	500 Kč / osoba = 1500 Kč
2. Cestovné, stravné pro hosty:	100 Kč / osoba = 300 Kč
3. Letáky, plakáty:	200 Kč
Celkem:	2000 Kč

Tabulka č. 3– Kalkulace

1. Finanční odměna pro hosty – Po delším hledání vhodných kandidátů jsem našla tyto tři a velice si vážím toho, že jejich přijali mé pozvání. Vzhledem k jejich bohatým zkušenostem a ochoty vůči mně jsem se rozhodla pro finanční odměnu, částku 500 Kč pro každého z nich.

2. Každý z hostů bydlí v Praze a okolí, přesto jsem se rozhodla věnovat každému z nich částku 100 Kč na cestovné a stravné, a tím pádem nemusela zajišťovat občerstvení v průběhu besedy.

3. Pro tisk letáků a plakátů jsem si vyhradila 200 Kč. Počítám s tím, že pro propagaci bude potřeba vytisknout cca 10 letáků, přičemž cena jednoho ve vybrané ABC tiskárně, činí 4 Kč. Plakáty budou stačit dva, jelikož se umístí pouze na viditelná místa v prostoru školy. Jeden plakát stojí 20 korun, dohromady tedy 40 korun za dva potřebné. Celkově by tedy stačilo na propagaci 80 korun, já jsem si vyhradila raději rezervu v podobě 120 korun, v případě ztráty či poškození propagačního materiálu.

Celkově moje kalkulace činí 2000 korun, přičemž celkovou částku mi poskytne firma vonRoll hydro, o které pojednávám více v následující podkapitole.

Pozn. Vzhledem k tomu, že by se beseda konala na střední škole, prostory by mi byly poskytnuty zdarma.

6.4 Financování projektu

Po spočítání nákladu a celkové kalkulace jsem se rozhodla pro hledání sponzora. V mém městě jsem našla malou firmu vonRoll hydro, s. r. o., která se zabývá opravou trubek a výdejem litinových trub. Ta mi byla ochotna poskytnout celou částku, která by byla pro můj projekt potřeba. Na oplátku bych jim poskytla reklamu formou vytavení letáků a vizitek, které bych umístila do školy na veřejné místo, kam se dostanou především rodiče, které nabídka firmy zaujme více než studenty. Firma mi nadále poskytla i barter formou psacích potřeb a bloků, které bych rozdala každému studentovi, který se besedy zúčastní. Tyto potřeby by jim posloužily jako pomůcka pro zachycení jejich dojmů a sepsání otázek, které by je během besedy napadly a na které by byl prostor ke konci celé akce. Měla jsem v plánu s firmou uzavřít smlouvu ohledně sponzorského daru. Vzhledem k situaci s COVIDEM - 19 jsem nemohla projekt uskutečnit ve stanoveném čase, tj. 30. března 2020. Do příloh přikládám prozatímní smlouvu, která ověřuje naši dohodu, ale bez konkrétního data, které není momentálně možné stanovit.

6.5 Propagace

Jako propagaci besedy jsem zvolila letáky a plakáty, které jsem si vytvořila sama. Jako firmu bych si pro jejich tisk vybrala ABC tiskárnu, kam bych navrhnutý koncept letáku dopravila. Poté bych tento hotový propagační materiál cca týden před realizací besedy odnesla do střední školy a předala učitelům, kteří by je následně roznesli do tříd, předali žákům, případně umístili do prostor školy. Vzhledem k tomu, že cílovou skupinu tvořili pouze studenti této školy, nebylo

by potřeba vytvářet propagaci jinou formou, skrze sociální sítě apod. Na letáku jsou uvedeny všechny potřebné informace jako místo, datum, čas a jména jednotlivých hostů s jejich náležitým povoláním.

6.6 Rozhovor s Romanem Hajlichem

Z důvodu nouzové situace COVID – 19 se nemohla beseda uskutečnit v naplánovaném termínu 30. března 2020 a zatím není jasné, kdy by mohl být náhradní termín stanoven. Z tohoto důvodu jsem alespoň vytvořila rozhovor s jedním z účinkujících.

1. Představte vaše povolání? (Název, co obnáší tato práce, jak je časově náročná?)

Práce, pro mne spíš koníček, který dělám je nazýván dabing, česká audio-tvorba. Časová náročnost je individuální a závislá na druhu díla (seriál, film, audiokniha, komerční spot atd.

2. Jak dlouho se věnujete této práci?

Tuto činnost dělám od svých šesti let.

3. Jak jste se k tomuto povolání dostal? Je nutné mít k tomu vystudovanou odbornou školu nebo stačí talent?

K dabingu jsem se dostal přes svého staršího bratra, odborná škola k tomuto povolání je spíše pro zdokonalení či k získání potřebných zkušeností, ale nevidím to jako nutnost k této činnosti.

4. Kolik filmů už jste nadaboval?

Počet děl, které jsem nadaboval si nepamatuji a nedokážu si ani tipnout, za ta léta je jich už opravdu hodně.

5. Máte zkušenost i s jinou činností, ve které je potřebná znalost rétoriky a umění komunikovat?

Určitě mám. Vedle dabingu jsem se věnoval i herectví, ztvárnil jsem několik vedlejších rolí. Jako malý jsem si zahrál ve filmu „Snowbordáci, Pánská jízda, Kožené slunce, Das Siebte Foto. Vedle toho jsem si zkusil i video – instruktáže pro Škoda a pak televizní reklamy. Díky této zkušenosti jsem se hodně naučil vyjadřovat a zbavil jsem se i trémy.

6. Ovlivňuje vás při práci tréma?

Tréma je nepřítel, při dabingu je to obvyklý jev, ať už si to dabér uvědomuje, či ne. Když trému odbourám, pevnost a postavení mého hlasu je znatelně jinde.

7. Cítíte nějaký rozdíl mezi veřejným vystupováním a vystupováním, kdy nejste vidět, ale pouze slyšet?

Určitě, na veřejnosti se vyjadřuji svévolně, nesnažím se to dirigovat a přizpůsobovat k dané situaci narozdíl, když jsem v nahrávacím studiu.

8. Jak dlouho trvá, než se nadabuje jeden film?

Nadabování celého filmu, všech postav může trvat týden nebo naopak i dva dny. Záleží na náročnosti, úrovni, úpravách a překladu.

9. Je vždy nutné přizpůsobit svůj hlas k dané roli? Např. přízvuk apod.

Ne vždy je potřeba „hrát“, některé díla a postavy jsou dobře udělané, když jsou přirozeně nadabované. Přízvuk či vadu řeči, třeba logopedickou, je potřeba vždy zahrát tak jak je v originálním znění, je potřeba přizpůsobit se originálu.

10. Praktikujete před dabingem cvičení napomáhající k procvičení řeči, dechu apod.?

Vždy když jsem na cestě do studia, tak i v autě rozhýbávám mimické svaly a jazyk a do toho si opakuji jazykolamy, které mě nutí ústy pohybovat do maximálních poloh. Cvičení s dechem praktikuji jen málokdy, i když vím, že je práce s dechem pro mé povolání nezbytná a velice důležitá.

11. Na jaké rétorické aspekty při dabingu kladete největší důraz?

Myslím si, že při dabingu kladu důraz zejména na intonaci. Je důležité rozlišit jednotlivé fráze, otázky, upozornění atd., aby to pro diváka bylo co nejvíce pochopitelné a autentické. Dále se hodně soustředím na artikulaci, kterou považují i režiséři při dabingu za nejpodstatnější.

Závěr

Celou mojí bakalářskou práci se prolínaly dva hlavní cíle. První cíl představoval co nejpodrobněji popsat čtenářům obecné poznatky rétoriky. Tím se zabírala teoretická část, která se skládala ze čtyř kapitol. První kapitola měla za úkol znázornit dějiny rétoriky od antiky až po nynější moderní rétoriku. Druhá kapitola nabízela druhy veřejných projevů a komunikaci verbální a neverbální s důrazem na jednotlivé složky nonverbální komunikace. Následovala třetí kapitola, která pojednávala o rétorických aspektech neboli modulaci projevů, které doprovázejí každého řečníka při veřejném vystupování. V neposlední řadě se k tomuto tématu vztahuje i samotná výslovnost, proto je závěr třetí kapitoly věnován ortoepii a fonetice. Poslední, čtvrtá kapitola, věnuje pozornost samotné průvodcovské činnosti na českých zámcích. Především se snaží zachytit samotnou historii, která vedla ke vzniku průvodcovské činnosti, jakou známe dnes. Následně rozebírá metodiku, která by měla být známá každému průvodci.

Druhým cílem mé práce bylo zhodnotit a shromáždit názory na rétoriku a seznámit se s rétorickými znalostmi, které čeští průvodci na vybraných zámcích mají. Tímto se zabírala výzkumná část, ve které jsou graficky znázorněny výsledky z dotazníkového šetření a také důkladně popsány. Od sběru dotazníku jsem očekávala výsledky, které měly ukázat, jak je pro průvodce rétorika při výkladu důležitá a zda jí průvodci věnují dostatečnou pozornost. Vedle toho chtěl dotazník také poukázat na jednotlivé rétorické aspekty, které doprovázejí průvodce při jeho práci. Výsledky, které se mi podařilo získat, se shrnují na průvodce působící na šesti českých zámcích, které byly mnou vybrány. Jedná se zámky Mnichovo Hradiště, Opočno,

Červená Lhota, Hluboká nad Vltavou, Sychrov a Český Krumlov, přičemž všechny jsou součástí Národního památkového ústavu. S potěšením mohu říci, že v rámci hlavního cíle se mi podařilo tyto otázky zodpovědět. S ohledem na tyto výsledky bych ráda zhodnotila fakt, že pozornost, která je rétorice z hlediska mé cílové skupiny, tedy průvodců působících na již zmíněných šesti vybraných zámcích přisuzována, by mohla do budoucna pozvednout, jak ze strany samotných průvodců, tak i ze strany pracoviště.

Poslední ale neméně důležitou částí mé bakalářské práce byla projektová část, která představovala kulturní projekt. Má volba připadla na besedu s názvem Variace pohledů na rétoriku. Mým úkolem bylo vymyslet téma a najít vhodné hosty. Vedle toho jsem musela naplánovat všechny důležité složky pro tento typ projektu. Vzhledem k situaci s Covid – 19 se má beseda nemohla nakonec zrealizovat, přesto беру veškeré složky a postupy spojené,

s vytvářením besedy pro realizaci za vysoce přínosné a poučné. Kompletní průzkum a veškeré informace, které má práce obsahuje, považuji za velice přínosné a doufám, že upozorní průvodce na důležitost rétoriky pro jejich obor.

Seznam grafických schémat

Tabulka č. 1: Proces vzniku výzkumného šetření (s. 38)

Tabulka č. 2: Harmonogram (s. 63)

Tabulka č. 3: Kalkulace (s. 63)

Graf výsledků k otázce č. 1 (s. 40)

Graf výsledků k otázce č. 2 (s. 41)

Graf výsledků k otázce č. 3 (s. 42)

Graf výsledků k otázce č. 4 (s. 43)

Graf výsledků k otázce č. 5 (s. 44)

Graf výsledků k otázce č. 6 (s. 45)

Graf výsledků k otázce č. 9 (s. 50)

Graf výsledků k otázce č. 10 (s. 51)

Graf výsledků k otázce č. 11 (s. 52)

Graf výsledků k otázce č. 12 (s. 53)

Graf výsledků k otázce č. 13 (s. 54)

Graf výsledků k otázce č. 14 (s. 55)

Graf výsledků k otázce č. 15 (s. 56)

Seznam literatury

ALTRICHTEROVÁ, Barbora a Magdalena NASTUNEAKOVÁ. *Rétorika pro každého*. Praha: České vysoké učení technické, 1997. ISBN 80-01-01575-0.

HAVLOVÁ, BOROVIČKOVÁ, HŮRKOVÁ, MALÁČ. *Fonetika*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983.

HÁLA, Bohuslav. *Úvod do fonetiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1958

HEILMANN, Christa M. *Řeč těla: gesta, mimika, emoce*. Praha: Grada, 2013. Psychologie pro každého. ISBN 978-80-247-4394-3.

HŮRKOVÁ-NOVOTNÁ, Jiřina a Vítězslava ŠRÁMKOVÁ. *Mluvený projev a přednes: učebnice pro 2. a 3. ročník středních pedagogických škol a pro učitele gymnázií pro nepovinný předmět Umělecký přednes*. 2. vyd. Praha: SPN, 1985. Učebnice pro střední školy.

PALKOVÁ, Zdena. *Fonetika a fonologie češtiny s obecným úvodem do problematiky oboru*. Praha: Karolinum, 1994. ISBN 80-7066-843-1.

SEIFERTO VÁ, Věra. *Průvodcovské činnosti*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4807-8

ŠMAJSOVÁ BUCHTOVÁ, Božena. *Rétorika*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-0868-x.

ŠMAJSOVÁ BUCHTOVÁ, Božena. *Rétorika: vážnost mluveného slova*. 2., aktualizované. vyd. Praha: Grada, 2010. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3031-8.

UBŮ, Naděžda. *Metodika průvodcovské činnosti na hradech, zámcích a dalších zpřístupněných památkách*. Praha: Národní památkový ústav, 2014. Odborné a metodické publikace (Národní památkový ústav). ISBN 978-80-7480-007-8.

ZEMAN, Jiří. *Základy české ortoepie*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008. ISBN 978-80-7041-778-2.

ŽANTOVSKÁ, Irena. *Rétorika a komunikace*. Praha: Dokořán, 2015. Bod (Dokořán). ISBN 978-80-7363-712-5.

ŽANTOVSKÁ, Irena. *Rétorika: teorie a praxe*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008. ISBN 978-80-86723-57-0.

Seznam internetových zdrojů

Komunikační dovednosti, verbální komunikace, neverbální komunikace, empatie, student. *Možnosti rozvoje v soft skills na Masarykově univerzitě* [online]. [cit. 25.03.2020]. Dostupné z: <http://www.softskills.wz.cz/html/komunikacni.html>

Škola rétoriky - Škola rétoriky. *Škola rétoriky - Škola rétoriky* [online], [cit. 26.03.2020]. Dostupné z: <http://www.skolaretoriky.cz/>

Verbální komunikace. *Altaxo* [online]. [cit.2020-04-13]. Dostupné z <https://www.altaxo.cz/provoz-firmy/management/komunikacni-dovednosti/verbalni-komunikace>

Zámek Mnichovo Hradiště. *Zámek Mnichovo Hradiště* [online]. [cit. 2020-04-13]. Dostupné z: <https://www.zamek-mnichovohradiste.cz/cs/o-zamku>

Zámek červená Lhota. *Zámek Červená Lhota* [online]. [cit. 2020-04-13]. Dostupné z: <https://www.zamek-cervenalhota.cz/cs/o-zamku>

Zámek Hluboká nad Vltavou. *Zámek Hluboká nad Vltavou* [online]. [cit. 2020-04-13]. Dostupné z: <https://www.zamek-hluboka.eu/cs/o-zamku>

Zámek Český Krumlov. *Zámek Český Krumlov* [online]. [cit. 2020-04-13]. Dostupné z: <https://www.zamek-ceskykrumlov.cz/cs/o-hradu/historie-hradu-a-zamku>

Zámek Sychrov. *Zámek Sychrov* [online]. [cit. 2020-04-13]. Dostupné z: <https://www.zamek-sychrov.cz/cs/o-zamku/historie>

Zámek Opočno. *Zámek Opočno* [online]. [cit. 2020-04-13]. Dostupné z: <https://www.zamek-opocno.cz/cs/o-zamku>

Seznam příloh

Příloha A: Ukázka dotazníku pro průvodce na vybraných českých zámcích

Příloha B: Propagační materiál = leták; pozn. Na letáku je uvedeno staré datum, ve kterém se nemohla beseda uskutečnit kvůli situaci s COVID - 19

Příloha C: Sponzorská smlouva s vonRoll Hydro

Příloha D: Seznam otázek na besedu

Přílohy

Příloha A: Ukázka dotazníku pro průvodce na vybraných českých zámcích

1) Jste?

- a) Žena
- b) Muž

2) Jak dlouho se věnujete práci průvodce na zámku?

- a) 1-3 roky
- b) 3-6 let
- c) Více

3) Navštěvujete odborné semináře pořádané Národním památkovým ústavem?

- a) Ano
- b) Ne

4) Znáte školu rétoriky, která nabízí řadu rétorických kurzů?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Slyšel(a) jsem o ní, ale jen okrajově

5) Pokud ano, navštívili jste někdy některý z jejích kurzů?

- a) Ano, několikrát
- b) Jen jednou
- c) Ne, nikdy

6) Jaké z následujících cvičení praktikujete před prohlídkou? Vyberte jednu nebo více odpovědí.

- a) Jazykolamy
- b) Logopedická cvičení
- c) Dechová cvičení
- d) Žádná
- e) Jiná

7) Jaké rétorické aspekty kladete do popředí? Seřad'te podle své důležitosti 1-7, 1= nejdůležitější.

- 1) Artikulace
- 2) Intonace
- 3) Mimika
- 4) Gestika
- 5) Oční kontakt
- 6) Mluvní tempo
- 7) Výslovnost

8) Vypište, jaké zlozvyky, co se týče neverbální komunikace máte, případně jak proti nim bojujete?

9) Soustředíte se během vašeho výkladu i na dech?

- a) Ano, vždy
- b) Snažím se, ale při projevu na to zapomenu
- c) Ne, není to pro mě důležité

10) Myslíte, že dnešní doba nabízí dostatek programů a příruček, kde hledat pomoc při zdokonalování a hledání informací z oblasti rétoriky?

- a) Ano
- b) Ne

11) Změnila se vaše míra trémy v průběhu let průvodcovské činnosti?

- a) Nikdy jsem trémou netrpěl(a)
- b) Každou prohlídkou je tréma menší
- c) Bohužel se ji zbavit nedokážu

12) Jak se na vás tréma projevuje?

- a) Výpadek textu
- b) Nenavazování očního kontaktu
- c) Špatná gestika
- d) Nedostatek dechu

e) Jiná

13) Co je pro vás důležitější?

- a) Obsah sdělení
- b) Kvalitní rétorický projev
- c) Obojí je pro mě stejně důležité

14) Nabízí vaše pracoviště možnost školení kurzů, v oboru rétoriky?

- a) Ano, pravidelně
- b) Jen párkrát
- c) Ne, nikdy jsem takovou možnost nedostal(a)

15) Myslíte si, že kvalitní rétor má dbát i na oděv a celkový vzhled?

- a) Ano
- b) Ne

Hosté

Roman Hajlich - herec a
dabér

Tomáš Ždímal - moderátor na
Radiu FM

Eva Beňová - Průvodkyně na
zámku Mnichovo Hradiště

Beseda

Variace pohledů na rétoriku

- 30. března 2020,
14:00
- Hotelová škola
Radlická

Příloha C: Sponzorská smlouva s vonRoll hydro

Sponzorská smlouva

Název: vonRoll hydro (cz) a.s.

Sídlo: Růžová 1386, 252 19 Rudná

IČO: 26117606

a

Karolína Zikmundová,

Hořelická 1262, Rudná

Kulturní projekt

Beseda – Variace pohledů na rétoriku

uzavírají dle § 1746 a násl. zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, tuto sponzorskou smlouvu (dále jen „smlouvu“):

1. Předmětem smlouvy je poskytnutí finanční částky ve výši 2000 Kč, která bude převedena na účet obdarovaného nejpozději do.....
2. Sponzorská smlouva je uzavírána na období
3. Sponzorský dar poskytuje sponzor obdarovanému dobrovolně.
4. Obdarovaný dar přijímá do svého vlastnictví a zavazuje se poskytnutou částku použít pouze v souladu se svými cíli a posláním.
5. Sponzor má právo žádat obdarovaného o předložení příslušných dokladů osvědčujících užití darů.
6. Sponzor má právo požadovat vrácení daru pouze v případě zjištění, že obdarovaný porušil ustanovení bodu 4. této smlouvy.
7. Obdarovaný může na základě rozhodnutí výkonného výboru vrátit sponzorovi dar v případě, že sponzor nepřiměřeným způsobem zasahuje do činnosti obdarovaného nebo poškozuje jeho dobré jméno.
8. Tato smlouva se vyhotovuje ve dvou stejnopisech, z nichž po jednom obdrží každá ze smluvních stran.
9. Smluvní strany prohlašují, že si tuto smlouvu před podpisem přečetly, že byla uzavřena po vzájemném ujednání podle jejich pravé a svobodné vůle. Autentičnost této smlouvy potvrzují svým podpisem.

② vonRoll hydro (cz) s.r.o.

Růžová 1386
252 19 Rudná
Česká republika

V Rudné dne 20.3. 2020

Sponzor:

V Rudné dne 20.3 2020

Obdarovaný:

Příloha D: Seznam otázek na besedu

Společné otázky:

1. Představte vaše povolání? (Název, co obnáší tato práce, jak je časově náročná?)
2. Jak dlouho se tomuto povolání věnujete?
3. Jak jste se k tomuto povolání dostal?
4. Co všechno jste pro tuto práci musel obětovat?
5. Máte nějaké zábavné historky z práce?
6. Kladete důraz na vzhled před každým veřejným výstupem?
7. V čem byste se chtěli v rétorice zdokonalit?
8. Co pro zdokonalování rétorických schopností a zároveň zpestření vašeho povolání děláte?
9. Navštěvujete rétorické semináře nebo kurzy?
10. Jak bojujete s trémou?

Otázky pro Tomáše Ždímalu:

1. Cítíte se lépe při moderování v rádiu, kde nejste vidět anebo když moderujete společenské akce?
2. Jaké rétorické aspekty využíváte při moderování?
3. Ovlivňuje vás doteď vaše logopedická vada?
4. Znáte nějaké cvičení napomáhající k lepšímu vyjadřování?
5. Soustředíte se během moderování v rádiu i na neverbální složku komunikace?
6. Trénujete si předem výstupy v rádiu nebo vše závisí na improvizaci?
7. Vzhledem k vašemu dřívějšímu hendikepu, jste docházel k logopedovi. Můžete nám ukázat cvičení, která vám nejvíce pomohla tento hendikep překonat?
8. Máte větší trému při moderování v rádiu nebo při veřejném vystupování?
9. Připravujete se na vaše výstupy předem doma?
10. Nabízí váš obor i kurzy přímo pro moderátora?

Otázky pro Evu Beňovou:

1. Na které rétorické aspekty při průvodcovství kladete největší důraz?
2. Soustředíte se výrazně na neverbální komunikaci?
3. Vyjmenujte cvičení, které vám napomáhá před výstupem?
4. Jak často se učíte průvodcovské texty, případně jak často je procvičujete?
5. Jak rétoriku přenášíte do sólového zpěvu?
6. Můžete ukázat příklad procvičení pro zpěv?
7. Čtete si průvodcovské texty pravidelně doma jako nácvik?
8. Soustředíte se během vašeho výkladu na dynamiku hlasu?
9. Jaké rétorické aspekty využíváte při průvodcovském výkladu?

10. Vedla jste někdy prohlídku i v cizím jazyce? Pokud ano, jakou změnu v rétorice jste zaznamenala?